

БЕОГРАДСКО НАСЕЉЕ И ПРВО ИМЕНОВАЊЕ УЛИЦА У ЊЕМУ

Варош у шанцу

У забавном часопису „Даница“ Вук Караџић је 1827. године објавио чланак под насловом: „Географическо статистическое описаније Србије“, у коме је, између осталог, укратко описао њене градове (утврђења) и вароши. Одељак о Београду, у истом чланку, Вук је започео с панорамом тврђаве. Притом, он најпре истиче да је њен горњи и доњи град окружен великим шанчевима, да се у доњем граду налазе затвори, касарне, барутане; па затим наставља: „Од градски шанаца, који су сви озидани од цигле, на једно 400 корака, стоји варош око цијелога града из Саве у Дунаво. Мјесто оно између града и вароши зове се Кали-мејдан (градско мјесто). Око вароши је опет из Саве у Дунаво ископат велики шанац (али није озидан), поред кога су изнутра ударени палисати и на неко 50 корака пограђене стражаре с пушкарницама. На овом шанцу имају четири велике капије, т.ј. Савска, Варошка (ђе се улази у ришћанску варош), Стамболска и Видинска; и двије мале, на Саву и на Дунаво (из вароши кроз палисате, који су ударени поред воде од шанца до града). Стамбол капија је озидана од камена каквогђ Варадинска или Бечка, а остале су од дрвета. Кажу, да су и оне друге три капије биле онако озидане, и да је сав онај шанац око вароши био озидан, као и они око града, па покварили Нијемци кад су 1739. године предали Бијоград Турцима. Код све четири велике капије стоје табље с великим топовима. У Бијограду има свега око 3.000 кућа, у којима, од прилике, живи 30.000 душа.“

„Варош је сва покардрмљена, и готово у сваком сокаку има по једна чесма, које су од некуд за у варош доведене с једне главе. Куће су обично од дрвета, т.ј. између дрвета озидане танко, (с ширине јене цигле) циглом печеном или непеченом, па онда

улијепљене и окречене, и све су покривене цријепом, но тако рђавим и рђаво, да се сваке године морају покривати, па опет кинсу кадгођ удари плаа киша. А авлије су све од цигле, које, без сумње, нијесу пекли Турци, него Нијемци, кад су оно дуго држали Бијоград. Под многим кућама има и сад цијели њемачки подрума на сводове (у ђекојим подрумима имају и бунари); а и од прекрасни кућа и дворова стоје многе зидине, особито у оном сокаку од Видинкапије идући у доњи град (на Дунавску капију), и ђекоје су још тако здраве, да би се с малим трошком могле поправити. Брдељци око Бијограда и на читав сат далеко, зову се Врачар“...¹

Овде је Вук концизно и јасно забележио све важније карактеристике старе београдске вароши; у којој ће ускоро настати крупне промене — спољне (по архитектонском изгледу насеља) и унутрашње (по његовој суштини), промене правне, етничке, имовинске, урбанистичке и друге. Пре свега, по царском хатишерифу (декрету турског цара, султана), Србија је 1830. године добила унутрашњу самоуправу, Турцима наложено да своја имања продаду Србима, а после тога да се иселе из српских вароши, села и паланки, а само турске војне посаде да остану по утврђењима (градовима). Све те промене, које је доносио хатишериф, ишле су искључиво у прилог Срба. С друге стране, код Турака је баш зато настала општа пометња. Били су збуњени и нису могли да се приберу. На сваки начин одлагали су сеобу, очекујући ипак нешто што би могло да измени ток догађаја у њихову корист. Особито турски главари (везир, ћаја бег, алај бег) били су противни да Турци продају своја добра Србима. Сходно томе, већ 10. фебруара 1830. године пише кнез Петар Лазаревић књазу Милошу: „Везир је звао све ерлије ови дана и заповедио, да ни један не би се усудио продати свога мул-

ка (имања), јербо ће му главу осећи, док не дође овај царски човек, да видимо после шта ће бити“... Чарски човек, кога је везир очекивао, био је Ђешаф ефендија из Стамбола, који је, такође, избегавао примену хатишерифа.² А турска влада (Порта) понашала се као да и није знала за овакав султанов декрет. Она није допуштала да Турци у варошима, у којима постоје градови (тврђаве), продају своја добра Србима и да се селе. У вези с тим, између везира и Порте водила се интензивна преписка. Алекса Симић извештавао је књаза почетком 1831. године: „У призренију пак излазка Турака из вароши градски и продавању њиови добара, Порта се љути на везира нашег и чуди се питању његовом, канда о том никад нису ни сањали ништа, а камоли у хатишерифу говорили. Питају везира: „Зар ти оћеш да оставиш наше градове без вароши и без војске; нису ли то вароши градске и Турци који седе у њима нису ли гарнизон градски. Како би дакле гарнизон из вароши исељавао се и град без војске остављао. Како би допустио да Турци своја добра продају и да се исељавају; зар су то они без твог знања чинили. Како се види, ти се у Београду тако владаш, као да ниси везир београдски. Ми смо Србима доста слободе дали унутрености земље њине, зар још оћеду и вароши градске да им дамо и градове као пуне остављамо и да изван града ни педаљ земље немамо“... .

„Што пак у ферману пише да Турци продају своја добра Србима, то извештавају везира да се разумева само за оне Турке који су по касабама и селима, а не за оне који су по варошима градским. Па и они који су по касабама и селима, не да продају сад, него кад прође термин година дана, пак ће онда доћи девлетски комесар, који ће она добра Србима продавати. И питају везира, разуме ли он шта је читао у хатишерифу и зашто се онако не влада“... .

Одмах пошто је књаз примио овај извештај у Крагујевцу, упутио је Симићу одговор у коме се вели: „Из писма вашег видио сам шта вам је ч. везир о продавању именија Турака у Београду говорио и каква је наставленија (упутства) из Цариграда добио. Ја не имам на њи много одговарати, само вама препоручујем да по пријатију овог писма отидете к њему и јавите му ово моје решеније сврху истог предмета: Ако Порта врда и удара од своје речи и од писменог свог хатишерифа, ја заиста не уступам нити ћу одступити, и да би Бог зна до чега дошло. Она сама каже у хатишерифу свом да Турци у Србији имаду годину дана времена продати Србима своја добра, а који за то време не прода, оном ће комиса-

ри на то одређени преценити иј и они ће приходе њине примати из хазне београдске; кром гарнизона царски градова не сме никакав Турчин другиј пребивати у Србији“... . То је смисао хатишерифа, Ја ћу се ове светиње држати и пред свим светом протестираћу и право своје гледати да одржим. То кажите ч. везиру за сад, а кад ја дођем у Београд разговараћемо се и више. Слободно можете то исто и ерлијама казати и придодајте нека виде из тога поступа Портина, да се о њиној кожи, о њином малу и о њиним главама ради.“³

У бурним приликама тридесетих година деветнаестог века Турци су предузимали разне подухвате да би учинили пакост Србима — међусобно их завадили, побунили против врховног кнеза Милоша Обреновића или подстакли на устанак против Турске и тако омели остваривање права добијених хатишерифом. У осветничкој заслепљености они су неколико пута покушавали да запале београдску чаршију. Били су озлојеђени због губитка спахилука и пропадања турског царства. Свакодневно су изазивали nerede, сукобе и немир. У то време њих је у Београду било преко шест хиљада, дакле, нешто више него у свим осталим местима у Србији. Према белешкама француског дипломате Воа-ле-Конта, од укупно 3.000 кућа у београдској вароши, Турци су поседовали 2.500 кућа, од којих су хиљаду и по издавали под закуп, и то понајвише Србима, а у осталих хиљаду кућа становали су они.⁴

Домаћи Турци нису могли да се прилагоде новој ситуацији насталој после објављивања хатишерифа. Ерлије су жалиле за изгубљеним господством, спахије за многобројним приходима, а сви за кућама, дућанима, механама, виноградима, чаирима, баштама. С друге стране, књаз Милош је упорно бранио српска права добијена помнутим царским актом. Он је у томе имао чврсту подршку руског двора. Притешњен тим околностима, султан је 1833. године подарио Србији други хатишериф, у коме су права Срба прецизно опредељена. И, после тога, многи Турци напуштали су Београд, продајући претходно своја непокретна добра Србима. Мада су одлазили појединачно и у групама, њихово исељавање у целини текло је споро, са пуно бола и трајало преко тридесет година. За то време Државни савет кнежевине Србије издао је низ прописа о откупу турских добара, о давању тапија на та добра као доказима права својине, и о регулисању потраживања између Срба и Турака.

Али, за то време, догађале су се свађе, разноврсни обрачуни и погибије између обе-

ју страна. Хуршид паша, мухафиз (командант тврђаве), жалио се 15. септембра 1861. године, како је неколико хиљада људи поменутог дана ушло у варош и, ходајући по сокацима, скидали турбане и гуњеве са Турака и цепали их на комаде. Даље, да су исти људи напали на дорђолске и савске карауле, бацали камење на њих, поразбијали прозоре на савској караули и у њој ранили јузбашу и мулазима карауле.⁵ Велики сукоб избио је 1862. године, када су турски војници (низам) убили једно српско момче код Чукур-чесме на Дорђолу. Убили су такође и Симу Нешића, терџумана и предводника српске патроле. Због тога догађаја убрзо се развила оштра борба Срба са Турцима у целој вароши, све док Илија Гарашанин није учинио споразум са командантом тврђаве Ашир-пашом, да се борба обустави, а турско становништво повуче из вароши у град (тврђаву). Међутим, један дан касније, Турци су изненада отпочели бомбардовање вароши из топова. Ураган бомбардовања трајао је више од четири часа. Том приликом порушено је више стотина кућа.

Овај случај запрепастио је представнике великих сила у српској престоници. Зато су они одмах посредовали и у Цариграду отворили преговоре о овом питању између Турске и Србије. Преговори су показали да корени бомбардовања засецају знатно дубље у прошлост. Наиме, исељење Турака био је вековни идеал Срба. Турци, опет, одлагали су сеобу. А како су од времена добијања хатишерифа и једни и други живели помешано на Дорђолу, односи између њих бивали су све затегнутији. У тим околностима произашло је убиство на Чукур-чесми и бомбардовање вароши.

Претрпевши неуспех, Турци су масовно и за свагда остављали ову варош, не чекајући ни своја добра да продају. Штавише, и онда је међу њима било занесењака који су веровали да ће се опет вратити овамо у родни крај. Богати спахија Табак Ибрахим оставља приликом сеобе суму од 470 дуката у зиду свог бунара на Зереку, не губећи тиме зрачак наде да ће се ипак опет вратити,

па ето, за сваки случај, нека и ту буде један завежљај новца. Слично томе, остарела и немоћна була, кадуна Хаџи Хајша, остала је да живи у породици Србина Марка Илића и 23. јуна 1862. године сачинила је код Варошког суда овакав тестамент: „Ја кадуна Хаџи Хајше, вероисповеданија мухамеданског, при чистој савести мојој завештавам, да сва добра непокретна, која су моја сопственост, после смрти моје, припадну Сари, супруги Марка Илића, пиљара овдашњег, с тим да ме до смрти моје као своју матер рани и сваком потребом као стару и немоћну снабдева, а после смрти да ме у башти, по жељи мојој, на мом добру сарани

Добра пак, која Сари пред сведетељима завештавам јесу:

1. Два дућана близу Стамбол капије, постојећа с ниже Суве чесме.

2. Кућа постојећа на Дорђолу, идући к Видин капији, између комшија — с десне стране Хатине Н. удовице, с леве стране Харимана Н. касапина и дуванције, с лица сокак, а са зачеља Мемед кујунџија.

3. Фуруна (симиџиница) постојећа на Бит-пазару под Пиринџаном.⁶

Према споразуму закљученом у Канлици (у Турској), између српских и турских представника, Србија се обавезала да Турској плати одштету за добра што су их Турци оставили у Београду. Сходно томе, обе земље одредиле су вештаке да изврше процену. У овом послу настале су тешкоће око услаглашавања ставова заинтересованих страна у погледу висине вредности појединих имања. Турска комисија је свако добро процењивала знатно више него што је његова стварна вредност била. Српски вештаци, пак, имали су довољно разлога да не признају такве процене. Самим тим што су се добра већ налазила у поседу Срба, а власници на далеко одсутни, прометна цена кућа, дућана и других зграда била је много нижа него што су биле пре бомбардовања и сељења Турака. Ево, на пример, колико су се комисије разилазиле у процени турских кућа 1862. године.

Број		Вредност добара		Годишњи приход	Примедбе и име и презиме кирајџије.
текући	куће	по процени Турака	по процени Срба		
		гроша пр.	гроша пр.	гроша пр.	
1.	12.	12.000 —	1.000 —	240 —	Јаков Адут.
2.	15.	8.500 —	1.000 —	300 —	Самуил Божор.
3.	207.	39.000 —	9.000 —	480 —	Карл Вулф. 3 магазе затворене
4.	234.	18.000 —	1.200 —	288 —	Стана Пејковић
5.	302.	75.000 —	10.000 —	2.904 —	Ђорђе Николић са 9 друга

Б р о ј		Вредност добара		Годишњи приход	Примедбе и име и презиме кирајџије
теку- ћи	куће	по процени	по процени		
		Турака	Срба		
		гроша пр.	гроша пр.	гроша пр.	
6.	303.	66.000 —	7.500 —	1.800 —	Живан Савић два дућана затворена
7.	304.	12.000 —	1.200 —	240 —	Лазар Окрупина
8.	315.	60.000 —	14.332 —	1.800 —	Ђорђе Ђоса
9.	320.	13.000 —	1.500 —	240 —	Риста Ђорђевић
10.	331.	12.000 —	1.000 —	480 —	Миленко Заић
11.	388.	90.000 —	10.500 —	144 —	Марта Стојковић
12.	427.	10.000 —	660 —	576 —	Живан Тодоровић
13.	428.	8.000 —	600 —	360 —	Станоје Николић
14.	429.	300.000 —	47.000 —	1.440 —	Јован Николић
15.	440.	54.000 —	10.000 —	2.160 —	Г. Никола Вуловић
16.	444.	24.000 —	3.000 —	960 —	Стеван Тодоровић
17.	480.	45.000 —	7.100 —	1.800 —	Г. Јелка Димитријевић
18.	487.	72.000 —	8.000 —	864 —	Спасоје Богдановић
19.	511.	73.300 —	8.000 —	2.880 —	Милан Јанковић
20.	515.	44.000 —	6.800 —	2.280 —	Христодул П. Константин
21.	516.	10.000 —	1.000 —	480 —	Василије Васиљевић
22.	517.	280.000 —	25.000 —	6.840 —	Јован Пантић
23.	518.	80.000 —	10.000 —	1.440 —	Јосак Казас
24.	519.	180.000 —	30.000 —	1.440 —	Тома Игњатовић
25.	520.	20.000 —	2.500 —	1.440 —	Сава Јовановић
26.	521.	50.000 —	5.000 —	3.000 —	Јован Марковић
27.	528.	10.000 —	500 —	480 —	Ђорђе Марковић
28.	538.	85.000 —	12.000 —	960 —	Милош Радовановић
29.	544.	12.000 —	3.000 —	576 —	Ката Мариковић
30.	546.	50.000 —	10.000 —	1.728 —	Павле Вуковић
31.	547.	60.000 —	8.000 —	1.440 —	Ђорђе Протић
32.	549.	20.000 —	3.000 —	1.200 —	Никола Милошевић
33.	550.	5.000 —	600 —	960 —	Милисав Станковић
34.	562.	60.000 —	12.500 —	2.880 —	Ђорђе Радосављевић
35.	563.	30.000 —	6.000 —	1.680 —	Јела Васиљевић
36.	564.	20.000 —	4.000 —	1.152 —	Никола Угриновић
37.	565.	24.000 —	5.500 —	1.440 —	Јован Димовић
38.	569.	14.000 —	4.000 —	720 —	Антон Ђуричанин
39.	580.	20.000 —	5.500 —	1.320 —	Милија Карастојановић
40.	582.	18.000 —	5.000 —	600 —	Фемија Ђорђевић
41.	583.	27.000 —	6.000 —	1.152 —	Илија Николић
42.	585.	48.000 —	6.000 —	3.600 —	Риста Стојановић
43.	586.	360.000 —	240.000 —	15.000 —	Тодор Костић
44.	601.	200.000 —	34.000 —	8.544 —	Ставра Ђорђевић
45.	613.	200.000 —	30.000 —	4.416 —	Димитрије С. Николић
46.	614.	504.000 —	130.000 —	20.136 —	Коста Русидес
47.	615.	100.000 —	15.000 —	4.800 —	Обрад Николић
48.	616.	100.000 —	24.000 —	3.240 —	Прока Јовановић
49.	617.	144.000 —	40.000 —	5.760 —	Браћа Стојановић
50.	631.	100.000 —	— —	— —	Димитрије Јовановић
51.	632.	100.000 —	31.000 —	5.040 —	Таса Цветковић
52.	633.	132.000 —	9.200 —	2.880 —	Никола Марковић
53.	639.	15.000 —	900 —	2.400 —	Сотир Ванђеловић
54.	672.	8.000 —	700 —	360 —	Ђорђе Матић
55.	677.	18.000 —	1.200 —	840 —	Коста Кеча
56.	679.	48.000 —	6.600 —	720 —	Таса Костић
57.	680.	24.000 —	2.300 —	960 —	Ђорђе Наумовић
58.	681.	48.000 —	4.600 —	1.800 —	Браћа Амар.
59.	682.	150.000 —	16.000 —	6.480 —	Живко Младеновић
60.	640.	250.000 —	39.000 —	20.040 —	Јоца Штерић
61.	685.	190.000 —	20.000 —	2.400 —	Тома Андрејевић
62.	504.	54.000 —	6.000 —	3.600 —	Никола Жерва
63.	505.	54.000 —	6.000 —	2.400 —	Лека Л. Моска
64.	506.	36.000 —	4.200 —	1.344 —	Настас Николић
65.	507.	54.000 —	6.000 —	2.880 —	Јован Тадић
Свега:		5,047.800 —	981.192 —	174.804 — ⁷⁾	

Пошто, на крају, мешовита српско-турска комисија није могла да постигне сагласност у погледу процене и накнаде за добра која су у Београду оставили исељени Турци, српска влада се непосредно обратила Порти у Цариграду. Као резултат ових нових преговора у Београду је 26. октобра 1865. године дошло до састанка између српског представника Гарашанина и царских комесара Али-беја и Али-низами-беја. Тада су се њих тројица споразумели да према првом члану Канлицког протокола царска влада пренесе у потпуну сопственост све зграде и земљиште што су Турци у вароши Београду за собом оставили, изузимајући зграде и земљиште у рејону градског поља, које припада београдској тврђави. „Исто тако искључују се од овога преноса и све постојеће џамије, које су бивши муслимански становници оставили“... За сва добра, осим ових, Србија је морала да исплати Порти суму од девет милиона гроша или 150.000 дуката цесарских. Целокупна сума имала се платити у ратама током наредне три године, рачунајући по три милиона гроша, односно по педесет хиљада дуката годишње. По плану министра финансија Косте Цукића, исплата овог дуга заснивала се, углавном, на продаји турских добара српским поданицима. Пошто су претходно нека од њих задржана за јавне потребе „остала добра треба продавати почасно и свакад по мало, како би се што скупље продала, наравно лицитандо“... каже се у Цукићевом предлогу, кога је књаз одобрио.⁸

Напоследку, сва бивша турска добра предата су Управи вароши Београда, да их она чува, поправља, издаје под кирију и постепено продаје, па новац доставља надлежном органу државне управе. Од тада, па за следећих петнаестак година, из овог фонда издавана су под закуп разна имања (стамбене зграде, дућани, баште, плацеви, итд.). Онако како су и кад она издавана, тако су сачињавани и спискови добара, са основним подацима — коме су, за које време и по којој цени дата „бивша турска“ или „правителствена добра“. Свако имање имало је свој број — „нумеру добра“, под којим се водило у списковима и другим белешкама. У току истраживачког рада по

овој проблематици трагао сам првенствено за једним комплетним пописом, из кога би се могло видети колико је и које врсте турских имања било у Београду. По једном попису из 1865. године, Београд је тада укупно имао: 725 турских, 535 српских и 189 јеврејских кућа. Затим, 495 српских, 429 турских и 27 јеврејских дућана. Броју турских зграда ваља, уз то, још додати и објекте који су услед трошности и дотрајалости сами падали, или их је као такве власт рушила, због њихове опасности по живот пролазника. На такав начин било је исте године оборено, односно порушено:

109	турских кућа
35	„ дућана
41	„ штала и шупа
26	„ оградних зидова
3	„ караула на шанцу
1	„ кров на чесми

Сви ови објекти налазили су се у турском насељу по Дорћолу.⁹

Највише драгоцених обавештења о турским имањима нашао сам у списковима који потичу из 1865. године. Повезивањем њихове садржине стиче се представа како је изгледало турско насеље (Дорћол, Зерек, Бит-пазар, Главна чаршија, предео око Стамбол и Видин-капије, Сака-чесме, Дефтердар џамија, Делијске чесме и слично), или пак, како је изгледало индивидуално, односно породично станиште одсељених Турака. Због тога, један такав списак бивших турских добара издатих под закуп 1865. године доносимо у целости. Међу списковима о турским добрима, које сам пронашао у несређеној архивској грађи, овај приложени списак је, за сада, један од најпотпунијих, јер садржи не само нумере добара, под којима су она још у почетку пописивања од стране комисија била дефинитивно обележена, него и функционалну намену сваког добра појединачно. У њему, између осталог, има квћа, магазина, пекара (фурунциница), дућана, башта, ханова итд., чија је вредност уопште, а закупна вредност посебно, врло различита. Запажа се нарочито да су закупци, односно кирајције, скоро искључиво трговци и занатлије.

Број добра	Име закупца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
180	Риста Деда, меанџија, Београд	Кућа двокатна са фурунциницом на Бит-пазару	1.300 гр.
195	Нестор Стојановић, Београд	Дућан са кућом	620 „
198	Јован Христодул, сабљар, Београд	Два дућана на Дортјолу	470 „

Број добра	Име закупца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
199	Спира Стратић, симидија, Београд	Три дућана са фурунциницом	1.140 „
207	Јован Панћела, бакалин, Београд	Четири дућана рибарска на Дорћолу	3.300,20 „
209	Јован Панћела, трговац, Београд	Две магaзе рибарске на Дортјолу	3.342 „
213	Никола Павловић, дугмеџија, Београд	Један дућан на Дорћолу	405 „
218	Антон Кепел, баштован, Београд	Зграда и башта	515 „
229	Димитрије Николић, баштован, Београд	Једна велика кућа са баштом иза Синџир-џамије	1.580 „
257	Милош С. Брка, мајор жандармеријски, Београд	Једна кућа на Дортјолу	1.320 „
285	Стеван Радосављевић, кафеџија, Београд	Једна башта са лозама до Видин-капије	1.525 „
194	Херман Унфер, стаклорезац, Београд	Један дућан са кућом одозгор на Зереку	901 „
295	Ђорђе Ђоза, бакалин, Београд	Једна бакалница на Дортјолу	2.000 „
296	Јован Панћела, трговац, Београд	Кућа с дућанима на Зереку	2.431 „
298	Живко Илић, тишлер из Београда	Три дућана на Зереку	1.600 „
301	Јован Данчевић, дуванџија из Београда	Три дућана на Зереку	2.101 „
301	Степан Јовановић, терзија из Београда	Три дућана на Зереку	2.201 „
302	Ђорђе Наумовић, терзија из Београда и Риста Деда, кафеџија из Београда	Четири дућана с једном кућом на Зереку	2.015 „
303	Ђорђе Наумовић, терзија и Риста Дедо, бакалин из Београда	Три дућана на Зереку	1.001 „
307	Риста Павловић, бакалин из Београда	Једна кућа са бакалницом на Дортјолу	2.000 „
306	Максим Трифковић, дугменџија из Београда	Један дућан спровоу Синџирли-џамије	405 „
309	Пандило Вуковић, арендатор касапнице из Београда	Четири дућана код Синџир џамије	1.610 „
310	Ђорђе Ђоза, бакалин из Београда	Један дућан на ћошету спровоу „дамшира“ с ниже Дортјола	606 „
315 и 319	Јоца Филиповић, амалџија из Београда	Амам зовоми „шарениј“ и једну кућу на Дортјолу	2.541 „
325	Ђорђе Наумовић, бакалин из Београда	Једна кућа с бакалницом у Видин-капијском соаку	1.531 „
363	Ђорђе Наумовић, терзија из Београда	Једна вел. башта са кућом до Сака чесме	1.470 „
381	Риста Ђорђевић, терзија из Београда	Једна кућа — идући Чукур-чесме, бивша Јаића Турчина	521 „
388	Димитрије Ристић, баштован из Београда	Једна баштованџиница на Јалији	1.351 „
389	Петар Ристић, баштован из Београда	Једна баштованџиница на Јалији	2.410 „
393	Пандило Вуковић, касапин из Београда	Једна башта с ливадам сниже Видин-капије	3.600 „
410	Антоније Јовановић, дуванџија из Београда	Једна кућа близу Чукур-чесме	1.206 „
411	Таса Ђорђевић, надзиратељ телеграфа, из Београда	Једна велика кућа до Чукур-чесме	1.206 „
421	Ђорђе Вишњић, економ из Београда	Једна кућа са шталом до Дамије	1.126 „
425	Алекса Ђорђевић, кочијаш, Лазар Јанковић, шпекулант, Панта Димитријевић, бакалин и Таса Ђорђевић, служитељ телеграфа, из Београда	Кућа до Шанца испод Дамије близу Стамбол-капије	1.500 „
446	Јован Николић, шпекулант из Београда	Двократна кућа	1.057 „
449	Стојко Масларовић, дуванџија из Београда	Једна кућа више Чукур-чесме	868 „
452	Никола Димитријевић, бакалин из Београда	Једна велика кућа и бакалница код Чукур-чесме	1.630 „
453	Ђорђе Наумовић, терзија из Београда	Три куће близу Чукур-чесме	1.501 „
454	Риста Трајановић, фурунџија из Београда	Једно бивше турско добро више Чукур-чесме	2.125 „
457	Никола Миленковић, ћурџија из Београда	Једна кућа и башча до Чукур-чесме	1.710 „

БЕОГРАДСКО НАСЕЉЕ И ПРВО ИМЕНОВАЊЕ УЛИЦА У ЊЕМУ

Број добра	Име закупаца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
462	Таса Радовановић, добошар жандамеријскиј, из Београда	Две куће сниже Чукур-чесме	570 „
468	Раша Петковић, дуванџија из Београда	Једна кућа више Текије	650 „
471	Сава Шарчевић, бакалин из Београда	Једно бивше турско добро спроћу Цамије	2.207 „
484	Петар Крстић, фурунџија из Београда	Једна велика кућа	1.202 „
487	Петар Крстић, фурунџија из Београда	Кућа над фурунџицом испод Главне полиције	2.740 „
487	Таса Костић, јорганџија из Београда		
488	Диомандије Јанковић, снајдер из Београда	Две куће у авлији спроћу Хисеодуловића	1.220 „
489	Стеван Петровић, пензионирани члан Суда из Београда	Кућа спроћу касарне	1.025 „
491	Ђорђе Вељковић, дуванџија из Београда		
494	Јеврем Симић, подпоручник ст. војске из Београда	Једна кућа	931 „
510	Аврам М. Де Мајо, трговац из Београда	Једна кућа	966 „
667	Коста Васиљевић, кујунџија из Београда	Две куће више Чукур-чесме	1.500 „
667	Радован Костић, кујунџија из Београда	Један дућан на Зереку	401 „
667	Ђока Јовановић, чизмар из Београда	Један дућан на Зереку	120 „
671	Лука Петровић, снајдер из Београда	Један дућан на Зереку	120 „
673	Димитрије Петровић, ашчија из Београда	Један дућан на Зереку	120 „
675	Миле Јанковић, бакалин из Београда	Три дућана с кућом на Зереку	1.000 „
19	Ђорђе Сабов, чизмар и Јован Трајчевић, бакалин	Једна ашчаница на Зереку	805 „
35 и 36	и Арон Нисим, симиџија из Београда	Једна кућа и три дућана на Зереку	3.701 „
37	Стојан Ивковић, бакалин из Београда	По један дућан на Бит-пазару	90 „
103	Јован Панђел, бакалин из Београда	Два мала дућана и једна фурунџиџица	90 „
462	Таса Радовановић, добошар из Београда	Два дућана на Бит-пазару	75 „
668	Савва Јовановић, бојација из Београда	Једна шупа и штала на Јалији	270 „
429	Илија Филиповић, сапунџија из Београда	Две куће сниже Чукур-чесме	570 „
430	Никола Милетић, опанчар из Београда	Два дућана на Зереку	360 „
431	Гавра Колониц, кочијаш из Београда	Кућа двокатна с дућанима	18.401 „
437	Павле Зорић, ковач из Београда	Једна кућа са три дућанчића до Стамбол-капије	1.001 „
440	Никола Вуловић, чиновник Главне контроле	Једна кућа спроћу Стамбол-капије	2.004 „
444	Јанко Констандиновић, терзија из Београда	Једна кућа код Цамије сниже Стамбол-капије	651 „
451	Антоније Костић, кујунџија из Београда	Сва кућа	2.370 „
478	Никола Мандрино, трговац	Једна кућа	705 „
478	Риста Петровић, телал из Београда	Један дућан на Зереку	451 „
478	Вељко С. Николић, бакалин из Београда	Два дућана у чаршији Стамбол-капије	2.101 „
478	Јован Никетић, Тополац, терзија	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.201 „
478	Мића Ристић, кафеџија из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.001 „
478	Петар Несторовић,	Један дућан	1.224 „
481	Владимир Богдановић, кафеџија из Београда	Кафана у чаршији Стамбол-капије	2.108 „
482	Павле Суботић, снајдер из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.207 „
483	Павле Ђорђевић, шустер	Једна кућа, близу Г. Стаменке	601 „
		Две куће идући Чукур-чесми	811 „
		Једна кућа у сокаку идући Чукур-чесми	603 „

Број добра	Име закупца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
511	Милан Јанковић, бакалин из Београда	Једна кућа са два дућана и једном кафаном	3.001 „
512	Васа Констандиновић, памуклијаш из Београда	Један дућан на Зереку	601 „
512	Васил Димитријевић, терзија из Београда	Један дућан на Зереку	451 „
512	Милан Јанковић, из Београда	Један дућан на Зереку	451 „
513	Никола Ђурић, терзија из Београда	Један дућан на Зереку	501 „
514	Тодор Јовановић, памуклијаш из Београда	Један дућан на Зереку	451 „
514	Матија Станимировић, настојник г. Јована Гавриловића, советника	Један дућан на Зереку	500 „
514	Јован Костић, јорганџија из Београда	Један дућан на Зереку	501 „
515	Никола Ђорђевић, памуклијаш из Београда	Један дућан на Зереку	501 „
515	Христодул папа Коста, терзија	Један дућан на Зереку	501 „
517	Ђорђе Цветковић, чајџија из Београда	Цела кућа	9.012 „
518	Глигорије Барутлић, кланфер и Тодор Бановић, дуванџија	Два дућана на Зереку	1.271 „
519	Петар Миливојевић, сарач из Београда	Један дућан са две собе	1.521 „
519	Јахиел Б. Русо, трговац из Београда	Један дућан више Зерека	3.021 „
519	Милован Ј. Обрадовић, терзија из Београда	Један дућан	2.110 „
519	Исак Синај тенећеџија	Један дућан сниже куће Г. Гарашанина	1.003 „
520	Сава Јовановић, шмит	Један дућан близу Стамбол-капије	901 „
521	Сава Савић, колар из Београда	Један дућан до Стамбол-капије	601 „
521	Тодор Владисављевић, налбантин из Београда	Један дућан до Стамбол-капије	601 „
521	Јован Марковић, налбантин из Београда	Један дућан до Стамбол-капије	601 „
524	Јефрем Живковић, сапунџија	Једна кућа са шупом	2.001 „
536	Андрија Андрић, сајџија из Београда	Једна велика кућа близу шанца	1.201 „
538	Милош Радовановић, абација и Коста Стојановић, разноситељ пива	Једна кућа до шанца	2.020 „
546	Павле Г. Вуковић, трговац	Једна кућа код Делиске чесме	1.401 „
547	Ђока Протић, трговац из Београда	Једна кућа близу механе Мијаила Ристића	1.513 „
548	Јован П. Ђорђевић, дуванџија из Београда	Једна кућа близу Делиске чесме	701 „
549	Никола Иапа Милоје, кочијаш из Београда	Једна кућа на шанцу	670 „
551	Мијаило Димитријевић, бакалин	Једна башта са шталом	723 „
553	Љубомир Велички, шустер	Једна кућа и дућан	1.101 „
554	Живко Мијаиловић	Једна кућа и дућан	1.051 „
560	Савка Петра Шилковића	Две куће у сокаку више Ресавчеве куће	1.001 „
562	Ђока Радосављевић, тишлер из Београда	Једна кућа спровоу џамије	2.710 „
563	Коста Анастасијевић, памуклијаш из Београда	Две куће близу Ђоке тишлера	1.501 „
564	Никола Угриновић, слуга Куманудин	Једна кућа у сокаку више Ђоке тишлера	601 „
565	Јован Димовић, пиљар	Једна кућа у сокаку идући шанцу	1.101 „
569	Антоније Ђуричанин, из Београда	Једна кућа на шанцу код Суве чесме	710 „
572	Селак Јовановић, снајдер	Једна кућа близу Суве теразије	701 „
576	Ђорђе Ристић, млекаџија из Београда	Две куће до Стамбол-капије	701 „
580	Никола Вулковић,	Једна кућа у сокаку идући Делијској чесми	1.266 „
581	Пека П. Наско, бакалин из Београда	Једна кућа близу џамије	1.210 „
582	Милан Миленковић, колџија у Ђумруку београдском	Једна кућа у сокаку Делијске чесме	1.070 „
583	Илија Н. Бока, бакалин из Београда	Једна кућа близу Делијске чесме	1.561 „
584	Марко Николић, ашчија	Један дућан близу Делијске чесме	601 „

Број добра	Име закупца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
585	Риста Стојановић, лебар из Београда	Једна фурунциница са три дућана	3.706 „
586	Коста Тодоровић, меанџија	Турски ан на Великој пијаци	20.031 „
587.	Тодор Јовановић, ашчија	Девет дућана под џамијом више пијаце	1.001 „
588	Никола Вуковић, дуванџија из Београда	Два дућана код Турског ана	2.700 „
590	Гавра Драгутиновић, берберин из Београда	Два дућана до куће Ресавчеве	2.210 „
592	Стеван Тодоровић, трговац	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.101 „
592	Јованче Ђорђевић, терзија из Београда	Један дућан у Стамбол-капији	1.001 „
593	Милосав Дукић, сарач	Два дућана и једну кућу у чаршији Стамбол-капије	3.351 „
595	Коста Благојевић, дуванџија из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	2.100 „
596	Томанија супруга поч. Миливоја Петровића терзије	Један дућан до Стамбол-капије	3.001 „
596	Јанко Константиновић, терзија из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.506 „
596	Димитрије Анђелковић, бакалин из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.610 „
596	Ђорђе Ристић, млекаџија из Београда	Један дућан близу Стамбол-капије	601 „
596	Цветко Николић, ашчија из Београда	Једна кафана и ашчаница на горњем боју кућа до Стамбол-капије	801 „
596	Коста Ивковић, трговац	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	2.230 „
596	Јеврем Панић, трговац из Београда	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	2.025 „
596	Илија Ђорђевић, — Бајатовић, терзија	Један дућан у чаршији Стамбол-капије	1.401 „
596	Трајко Ђорђевић, сатџија из Београда	Један дућан близу Стамбол-капије	501 „
596	Алекса Николић, колар из Београда	Један дућан до Стамбол-капије	451 „
596	Никола Цветковић, пиљар из Београда	Један дућан до Стамбол-капије	451 „
596	Димитрије Радвановић, налбантин	Један дућан до Стамбол-капије	451 „
596	Никола Димитријевић, бакалин	Један дућан близу Стамбол-капије	701 „
596	Антоније Гојковић, пинтер	Два дућана близу Стамбол-капије	541 „
597	Марко Зисић, бакалин из Београда	Један дућан идући Делијској чесми	1.001 „
601	Ставра Ђорђевић, ашчија из Београда	Један дућан и кућа код Делијске чесме	1.527 „
601	Јован Ђорђевић, терзија	Једна кућа близу Делијске чесме	1.101 „
601	Панта Димитријевић, бакалин	Један дућан код Делијске чесме	1.201 „
601	Ђорђе. Пашана, ликерџија	Два дућана близу Делијске чесме	2 101 „
601	Јован Христић, бакалин	Један дућан код Делијске чесме	1.450 „
601	Јован М. Божић, трговац	Један дућан до Делијске чесме	651 „
603	Трифун Ђорђевић, лебцедер	Једна кућа до Предићеве куће	1.020 „
604	Настас Димитријевић, касапин из Београда	Једна кућа спровоу Предића куће	901 „
608	Сима Митровић, служитељ Правителствене типографије	Једна кућа до шанца	501 „
609	Милан Тешић	Једна кућа близу шанца	601 „
613	Менахаим Б. Ефраим, Јевреј из Београда	Један дућан близу Димитрија Пуливање	1.403 „
613	Димитрије С. Николић, бакалин	Један дућан спровоу Пуливање кафе у Главној чаршији	2.401 „
613	Ђура Димитријевић, берберин	Један дућан идући к Делијској чесми	351 „
613	Ђорђе Аврамовић, чизмар	Један дућан идући к Делијској чесми	351 „
613	Јанаћ Сотировић, ткач из Београда	Један дућан идући к Делијској чесми	361 „

Број добра	Име закупца	Назив добра	Годишња вредност закупа гроша чарш.
613	Аврам Шемал де Мај, тенеџеџија, Јевреј из Београда	Један дућан близу Крстине меане	500 „
614	Констандин Русидел, трговац из Београда	Један дућан у Главној чаршији	7.000,20 „
614	Љубомир Симић, терзија	Један дућан близу Поливакине кафане	1.511 „
614	Јован Анђелковић, ћурчија	Једна кућа и дућан у Кварту варошком	1.701 „
614	Милош Карастојановић и зетови, трговци из Београда	Један дућан у Главној чаршији	6.021 „
614	Живко Р. Младеновић, трговац из Београда	Дућан с кућом у Главној чаршији	7.081 „
614	Милован Божић, трговац	Један дућан у Кварту варошком	5.001 „
615	Јозеф Клаин, сајџија	Једна кућа са два дућана на Великој пијаци	3.250 „
616	Моша Калдерон, трговац из Београда	Два дућана са кућом у Главној чаршији	6.000 „
634	Јоца Штерић,	Једна кафана и кућа близу Сава капије	8.010 „
640	Јоца Штерић	Једна кућа са више одељења и кафаном	3.001 „
646	Риста Симић, амамџија из Београда	Једна кућа близу Калемегдана	1.101 „
647	Јања Јуришић, шпекулант из Београда	Једна кућа до Барјак-џамије	1.013 „
661	Коста Анастасијевић и Тоша Штерић, терзије	Једна кућа у Кварту варошком	811 „
666	Јања Анђелковић	Једна кућа и фуруна близу Барјакџамије	3.601 „
679	Аврам Шемаја Д. Маја, клонфер	Један дућан на Зереку	451 „
679	Василије Ристић, млекаџија	Један дућан на Зереку	901 „
680	Таса Костић, јорганџија	Један дућан ниже Зерека	1.351 „
681	Соломон Амар, Јевреј — трговац из Београда	Један дућан више Зерека	2.301 „
682	Штерија Николић, памуклијаш из Београда	Један дућан на Зереку	1.251 „
682	Дума Ђ. Јанић, бакалин из Београда	Један дућан на Зереку	2.701 „
682	Никола Константиновић, ћурчија из Београда	Два дућана на Зереку	1.230,20 „
684	Јеврем Јовановић, дуванџија	Једна кућа на Зереку	1.001 „
685	Моша Озер, Јевреј	Један дућан више Зерека	3.001 „

Лош од 1862. године, када је почела последња сеоба Турака из Београда, српско становништво није чекало да се претходно реши правни статус напуштених турских кућа и других њихових добара, него је та имања заузимало одмах. Учешће у тим самовласним захватањима узимали су не само Срби из Београда, него и из Војводине и унутрашњости Србије. Српске власти их у томе нису спречавале. Доцније, када су турска добра 1865. године и правно постала власништво српског народа, надлежна власт је извршила ревизију и попис свих таквих добара. У једном оригиналном списку тога пописа убележен је, између осталог, и одговор на питање — како је тренутни притежалац добра ушао у посед истог. У одговору на ово питање преовлађује констатација: „сам се уселио“ или „сам заузео“; што

значи, да је човек самовласно заузео неко турско имање, чији је тада био поседник.

У овај изванредно занимљив докуменат унете су и многе друге непознате појединости, наиме — у њему је попис турских добара извршен по махалама: Лаз Хаџи Мамутовој, Бајрам-беговој, Реиз-ефендиној, Али-пашиној и Јахије паше махали; дакле, истим оним махалама, које су тако називане док су Турци у њима живели. Штета је што у оригиналу списка недостају прва два листа. Како се у истом списку помиње пет махала, може се са сигурношћу претпоставити да је као поглавље на првом месту било име једне махале, а то би значило да их је укупно било шест.

Према потреби, Управа вароши је повремено продавала бивша турска добра појединим грађанима и тако су она из државне опет прелазила у приватну својину. Многа

добра, међутим, била су у врло лошем стању и могуће их је било продати само као грађу, као грађевински материјал. С обзиром на то, Управа је 1870. године одредила комисију, са инжењером Михаилом Крстићем, којој је наложила да на Дорћолу прегледа све бивше турске, а сада зване „правителствене“ (државне) зграде; затим да их попише и извести у каквом су стању. Та комисија је тада сачинила два списка од

којих — један списак зграда, које је због дотрајалости требало порушити и, други списак зграда, које остају; које ће се и даље издавати под закуп. Оба ова списка садрже бројеве зграда и по томе основу чине извесну допуну претходном списку добара издатих под закуп 1865. године. Као што ће се из њих видети, 112 објеката предвиђено је за рушење, а 122 објекта могуће је било и даље користити, односно употребљавати.

1. Списак

правителствених зграда које су дотрајале и паду склоне

Текући број	Број зграде	Дорћол	Примедба
1.	261.	Рушити 2. зграде са два зида	
2.	284.	„ зграду са 2 камена зида	
3.	283.	„ зграду са 4 околна зида	
4.	282.	„	
5.	278.	„ зграду са три околна зида	Без кућњег комшиског зида
6.	273.	„ Зграду заједно са	
7.	274.	„ шталом, све три	
8.	275.	„ зграде	
9.	282.	—	Продата пре 4 месеца али постоји још
10.	00	—	Кућа са зидом порушена и продата Зидова нема
11.	262.	Да се руши зграда	
12.	344.	Баште са зидовима да	
13.	345.	се руше	
14.	354.	Рушити башту	
15.	381.	Рушити са три зида	
16.	459.	Рушити са околним зидовима	
17.	460.	„ „ „	
18.	463.	„ „ „	
19.	464.	„ „ „	
20.	487.	Башта код Чукур чесме да се руши	Са кућом унутра што је
21.	456.	Рушити са околним зидовима	
22.	495.	„ „ „	
23.	364.	„ „ „	
24.	366.	„ „ „	
25.	367.	„ „ „	
26.	367.	„ „ „	
27.	369.	„ „ „	
28.	370.	„ „ „	
29.	375.	„ „ „	
30.	376.	„ „ „	
31.	378.	„ башту са окол. „	
32.	329.	Рушити две зграде са зидовима	
33.	328.	„ са околним зидовима	
34.	306.	„ „ „	
35.	223.	„ „ „	Унутрашње зграде шпитаљ турски
36.	234.	„ „ „	
37.	235.	„ „ „	
38.	228.	„ „ „	
39.	225.	„ „ „	
40.	256.	— — —	Дата команданту града, али још постоји
41.	255.	Рушити са околним зидовима	
42.	247.	„ „ „	
43.	215.	„ „ „	

Текући број	Број зграде	Дорћол	Примедба
44.	221.	„ „ „	
45.	222.	„ „ „	
46.	207.	„ „ „	
47.	203.	„ „ „	Остају види други протокол
48.	204.	„ „ „	
49.	205.	„ „ „	
50.	221.	„ „ „	
51.	211.	„ „ „	
52.	298.	„ „ „	
53.	315.	„ без околних зидова	Амам шарени
54.	314.	Рушити са околним зидовима	
55.	231.	„ „ „	
56.	385.	„ „ „	
57.	384.	„ „ „	
58.	382а.	„ „ „	
59.	393.	„ „ „	
60.	168.	— — —	продата
61.	101.	Рушити са околним зидовима	
62.	103.	„ „ „	
63.	103.	„ „ „	
64.	99.	„ „ „	
65.	310.	„ „ „	
66.	135.	„ „ „	
67.	152.	„ „ „	
68.	139.	„ „ „	
69.	142.	„ „ „	
70.	70.	„ „ „	
71.	71.	„ „ „	
72.	55.	„ „ „	
73.	56.	„ „ „	
74.	57.	„ „ „	
75.	49.	„ „ „	
76.	50.	„ „ „	
77.	48.	„ „ „	
78.	52.	„ „ „	
79.	35.	„ „ „	Пиринч. дућани уступљени команданту града
80.	33.	„ „ „	Пирин. дућани уступљени команданту града
81.	00	„ Мустафе Циганина	Стои уз Пиринчану
82.	24.	„	Дато команданту града
83.	11.	Рушити шупу само	У авлији
84.	22.	„ зидове од	плаца без куће (нема је)
85.	6.	„ са зидовима	
86.	0.	„ зидове и зграду	Около џамије на Бит-пазару
87.	1/1	„ зграду на рејону	Зидова нема од плаца
88.	655.	„ са зидовима	
89.	657.	„ „	
90.	658.	„ „	
91.	648.	„ „	одма
92.	651.	„ „	
93.	653.	„ „	
94.	668.	„ оба дућана	
95.	301.	Рушити дућан на Зереку	
96.	301.	„ целу зграду	
97.	298.	„ „ „	
98.	297.	„ „ „	
99.	308.	„ „ „	
100.	309.	„ „ „	
101.	310.	„ „ „	
102.	311.	„ „ „	
103.	132.	„ „ „	
104.	131.	„ „ „	
105.	128.	„ „ „	
106.	126.	„ десет дућана	На Битпазару

Текући број	Број зграде	Дорћол				Примедба
107.	182.	„	јер нема оцака			
108.	181.	„	„	„	„	
109.	193.	—	—	—	—	Продате
110.	194.					
111.	295.	„	„	„	„	Акт има од Министра да се руши
112.	312.	„	„	„	„	Акт има (да се руши) ¹¹⁾

2. С п и с а к

зграда правителствених које су при прегледу нађене да још послужити и остати могу

Текући број	Број зграде	Дорћол				Примедба
1.	288.	Остаје кућа и башта				
2.	265а.	Остаје са околним зидовима				
3.	265б.	„	„	„	„	
4.	264.	Остаје са околним зидом				и тарабом
5.	357.	Остаје са околним зидовима				
6.	355.	„	„	„	„	
7.	355.	„	„	„	„	
8.	359.	„	„	„	„	и тарабом
9.	360.	„	„	„	„	
10.	361.	„	„	„	„	
11.	343.	„	„	„	„	
12.	348.	„	„	„	„	
13.	350.	„	„	„	„	
14.	352.	„	„	„	„	
15.	393.	„	„	„	„	
16.	458.	„	„	„	„	
17.	462.	„	„	„	„	
18.	465.	„	„	„	„	
19.	494.	„	„	„	„	
20.	497.	„	„	„	„	
21.	498.	„	„	„	„	
22.	368.	„	„	„	„	
23.	374.	„	„	„	„	
24.	377.	„	„	„	„	
25.	332.	„	„	„	„	
26.	330.	„	„	„	„	
27.	326.	„	„	„	„	
28.	338.	„	„	„	„	
29.	334.	„	„	„	„	
30.	240.	„	„	„	„	
31.	229.	„	„	„	„	
32.	227.	„	„	„	„	
33.	226.	„	„	„	„	
34.	224.	„	„	„	„	
35.	258.	„	„	„	„	
36.	257.	„	„	„	„	
37.	253.	„	„	„	„	
38.	254.	„	„	„	„	
39.	245.	„	„	„	„	
40.	244.	„	„	„	„	
41.	242.	„	„	„	„	
42.	241.	„	„	„	„	
43.	216.	„	„	„	„	
44.	217.	„	„	„	„	
45.	218.	„	„	„	„	
46.	206.	„	„	„	„	
47.	207.	„	„	„	„	
48.	208.	„	„	„	„	
49.	209.	„	„	„	„	
50.	210.	„	„	„	„	

Текући број	Број зграде	Дорхол			Примедба
51.	199.	„	„	„	
52.	320.	„	„	„	
53.	319.	„	„	„	
54.	372.	„	„	„	
55.	387.	„	„	„	
56.	382в.	„	„	„	
57.	167.	„	„	„	
58.	392.	„	„	„	
59.	165.	„	„	„	
60.	170.	„	„	„	
61.	169.	„	„	„	
62.	111.	„	„	„	
63.	97.	„	„	„	
64.	140.	„	„	„	
65.	149.	„	„	„	
66.	148.	„	„	„	
67.	147.	„	„	„	
68.	336.	„	„	„	
69.	90.	„	„	„	
70.	91.	„	„	„	
71.	89.	„	„	„	
72.	80.	„	„	„	
73.	113.	„	„	„	
74.	114.	„	„	„	
75.	115.	„	„	„	
76.	63.	„	„	„	
77.	68.	„	„	„	
78.	59.	„	„	„	
79.	51.	„	„	„	
80.	53.	Остаје са свима зидовима			
81.	188.	„	„	„	
82.	188.	„	„	„	
83.	20.	„	„	„	
84.	11.	„	„	„	Мула Алила
85.	12.	„	„	„	
86.	23.	„	„	„	
87.	13.	„	„	„	
88.	19.	„	„	„	
89.	17.	„	„	„	
90.	4.	„	„	„	
91.	3.	„	„	„	
92.	2.	„	„	„	
93.	1.	„	„	„	
94.	1/2.	„	„	„	Кућа на рејону
95.	654.	„	„	„	
96.	192.	„	„	„	
97.	649.	„	„	„	
98.	650.	„	„	„	
99.	652.	„	„	„	
100.	645.	„	„	„	
101.	510.	„	„	„	
102.	509.	Остаје са околним зидовима			
103.	296.	„	„	„	
104.	213.	„	„	„	
105.	129.	„	„	„	
106.	130.	„	„	„	
107.	183.	„	„	„	
108.	180.	„	„	„	
109.	196.	„	„	„	
110.	173.	„	„	„	
111.	174.	„	„	„	
112.	175.	„	„	„	
113.	176.	„	„	„	
114.	177.	„	„	„	
115.	199.	„	„	„	
116.	305.	„	„	„	

Насеља изван шанца

Шанац је био огроман ров непосредно поред вароши, ров дубок и широк, на коме су постојали мостови за прелаз само код варошких капија. За господаре Београда то је била прва линија одбране, а за народ он је представљао провалију, амбис, што одваја варош са унутрашње стране шанца од насеља (предграђа) и Србије са његове спољашње стране. Живот Срба у шанцу био је несигуран, ропски, подвргнут страху од ћуди Турака. У шанцу су живели и Турци и Срби, а у предграђима (Палилула, Сава-махала, Теразије) искључиво Срби. Насеља у предграђу бујно су се развијала за време прве владе Милоша Обреновића, и даље. У њима су стално притицали нови досељеници које су српске власти лепо дочекивале, бодриле и помагале. Тиме се хтело да Турци у граду осећају мноштво Срба, чим прекораче праг варошких капија. Сходно томе, заповеђено је било првом инжењеру у Милошевој Србији — Францу Јанкеу — да сав простор изван шанца премери, парцелише и, уопште, припреми за насељавање.

Велике могућности за тај подухват отварае су се на варошким пашњацима око Батал-цамије, по Врачару, Палилули и са обе стране гребена — према обалама Саве и Дунава. После вишегодишњег рада на терену, Јанке је направио план са укупно пет стотина плацева за насељавање. Свака парцела за насељавање била је пространа, а сокаци између њих широки по двадесет и више хвати. Плацеви су били распоређени у пет класа. Прва класа плацева налазила се на прометним и погодним местима и дељени су бесплатно чиновницима Државног савета и другим високим функционерима у државној служби. Најбоље плацеве добили су: Стефан Радичевић, Милета Радојковић, Антоније Протић, Стефан Стојановић, Александар Черни, Јован Вучковић, Сава Јовановић, Алекса Вељковић, Димитрије Миленковић, Цветко Рајовић, Голуб Петровић, Стефан Марковић, браћа Рајовић, Илија Поповић, Арса Адрејевић, Аврам Петронијевић, Вуле Глигоријевић, Петар Туцаковић, Јанићије Ђурић, Станко Јуришић, Милосав Здравковић, Милутин Ђорђевић, Паун Јанковић, Стеван Катић, Павле Адамовић, Јован Гавриловић, Иван Даниловић, Живан Петровић, Јанићије Герман, Тодор Хербез, Милутин Петровић, Милош Божићевић, Стефан Стефановић, Лазар Теодоровић, Јован Стеић и Димитрије Исаиловић. Укупно 235 државних чиновника, различитих струка и звања, добило је плацеве из свих категорија.¹³

Док се фонд плацева за деобу стално смањивао, дотле се све више лица обраћало Попечитељству унутрашњих дела са захтевом да им се уручи плац. Притешњено тим околностима, Попечитељство се обратило Државном савету писмом ове садржине: „Будући су размерени плацеви око касарне и ниже зданија правителственог налазећи се, готово сви већ људима за грађење кућа пораздавати, а и сада непрестано, не само поједина лица, но и разнога рода еснафи, пријављују, се са захтевом, да се и њима по један плац даде, то Попечитељство видећи да има више проситеља него сами плацева и уверено да се између њи више налази кои за шпекулацију плацеве добити траже, нашло је, да би добро било сасвим за сад престати од даљег раздавања речени плацева и тиме напоменуте људе одбити; с тим одредењем, да остане на томе, што је коме до сад дато, то и да му буде.“¹⁴

Међутим, пред Београдском општином и Управом вароши постављани су крупни задаци: проширење и улепшавање вароши, подизање просвете, грађење школа, чесама, калдрме, друмова и ћуприја, чишћење сокака, поправка водовода, организовање службе гашења пожара и слично. Да би се то могло постићи недостајало је новца. Зато је било потребно умножавати изворе прихода и повећавати број пореских обавезника. Из тих разлога настављена је деоба плацева, а да би се сви потражиоци задовољили, уследило је смањивање испарцелисаних плацева, тако да су од ранија два добијана три. Упоредо с тим, за половину је смањивана трасирана ширина многих сокака, што ће доцније имати рђаве последице за даљи развитак вароши у целини. Поред прихода од разних аренди — од риболова, попаше, кантара, касапница, механа, заведено је и наплаћивање таксе од лађа и бродова што пристају уз обалу код Београда. Овај приход познат под именом казук-аште, наплаћиван је:

за једну дереглију	од 1000 — 5000 ока = 1 грош
за једну лађу	од 5000 — 10000 ока = пола цванцика
за једну лађу	од 10000 — 25000 ока = 1 цванцик
за једну лађу	од 25000 — 50000 ока = 1 1/2 цванцик
за једну лађу	од 50000 — највеће = 2 цванцика

Око поделе плацева у четвртој декади деветнаестог века настао је низ спорова. У њих су узимали учешћа Државни савет, Управа вароши, Попечитељство финансија

и унутрашњих дела, а нарочито када је узело маха самовољно заузимање и заграђивање плацева од стране многих приватних лица. По позитивном и обичајном праву својина над земљом стицала се, између осталог, ограђивањем или крчењем на пашњацима и шумама. Користећи се тиме, многи су преко ноћи стављали у оградe плацеве на утринама око вароши. Да би то онемогућио, Савет је 1843. године писао Попечитељству унутрашњих дела: „Поводом тим, што многи овдашњи житељи изван шанца, око касарне лежеће плацеве, самопроизвољно, без разлога и без знања и одобренија Правитељства, заграђују, наодисе Совет побуђеним Попечитељству препоручити, да оно својим путем свим и свакому забрани унапредак, без одобрења Правитељства, плацеве изван шанца лежеће заграђивати, а равно они који имају своје наменуте или забележене, но ограђене још плацеве, да не смеду без знања Правитељства исте плацеве заграђивати, докле год уредба о том, која ће се скорим издати, не изађе.“¹⁵

У вези с тим, а на основу предлога многих комисија, формираних ради поделе плацева, Државни савет је 1844. године решио:

1. Да сви плацеви, дати људима од 1839. године (ако имају само по један и то заграђен плац, или ако је на њему подигнута кућа), остану им у својину.

2. Ко је једанпут већ добио државни плац, па га је продао или поклонио, не може други добити.

3. Добитник плаца дужан је да у року од три године на њему подигне кућу.

4. Плац не могу добити лица која имају своју кућу у Београду.

5. Страни поданици, уопште, не могу имати своја непокретна добра у Србији, па према томе ни плацеве у Београду.

Међутим, ово решење није било ни прво ни последње. Зато ће на њему још подуже времена радити сви заинтересовани државни органи, одређиваће се нови рокови за подизање кућа и вршити деоба и ревизија плацева. Године 1852. Попечитељство унутрашњих дела известило је кнеза да су плацеви изван шанца дељени у годинама: 1840. 1844. 1845. 1846. и 1849, те да је на добијеним плацевима саградило куће 173 лица, затим 36 лица спремило је грађевински материјал за кућу, 210 лица само је своје плацеве заградило, док 230 нема на плацевима ништа, с тога предлаже, да се рок за подизање кућа продужи још за наредне три године. Поред осталог, као оправдавајући разлог наводи се и околност што су људи били ометени мађарском буном 1848. године. Кнез Александар Карађорђевић је овај предлог одобрио.¹⁶

У то доба, због многобројних ограда од плотова, врљика и тараба, на пашњацима од шанца до Ташмајдана терен је био непроходан, осим преко обележених стаза и старих путева. Кроз атар београдски вијугали су тада следећи важни путеви: а) Цариградски, од Стамбол-капије, поред Батал-џамије, кроз Фишекцијску чаршију; б) Крагујевачки пут — од Теразија поред Симићевог мајура; в) Топчидерски, са Теразија поред Докторове куле и ушћа Топчидерске реке у Топчидер; г) Шабачки пут преко Топчидерске реке уз Макиш; пут Вишњички — од Београда за Вишњицу. На овим саобраћајницама постојале су камене ћуприје: једна на путу кроз Булбулдер, друга на Крагујевачком путу код Симићевог мајура и на Мокром лугу, трећа на Вишњичком путу код Симићевог чаира (ливаде у оградџи), четврта на Шабачком путу код Топчидерске реке, итд. Цариградски пут био је калдрисан, а остали насути шљунком и каменом.¹⁷

Грађење и насипање путева, а затим и калдрисање сокака, био је један од најважнијих задатака Београдске општине током деветнаестог века. На предлог Примирителног суда вароши Београда, већ 1840. године уведено је плаћање калдрине (бач, калдрмпара) за кола и кирицијске коње, који кроз варош пролазе или у њој товар остављају. За натовареног коња плаћало се двадесет пара чаршијских, а за натоварена кола пола цванцика. Кола и коњи кварили су калдрму те су корисници њихови морали плаћати калдрмину. Али плаћали су је такође и Београђани, само на нешто друкчији начин — прирезом или кулуком. Око тога проблема ницали су многи спорови, јер је Општина покушавала најпре да сваки грађанин, испред своје куће и плаца сам направи калдрму, или „да сваки притјажатељ, колико простор његовог плаца заузима, вредност калдрме накнадити обавезан буде.“ Први покушај није успео утолико што је направљена калдрма била од разног материјала, рогобатна, неуједначена и врло неравна. Због тога су власти 1845. године решиле да калдрмисање обављају мајстори калдрмције, а грађани да плаћају прирез према величини плаца, покрај кога је направљена калдрма. На ово су се многи Београђани жалити Државном савету, и то „један за све и сви за једнога“, како наводе они на крају своје представке. Том приликом они су истицали да им је „такове терете сада немогуће сносити, из узрока“:

1. Што је трговина у тако бедном стању да једва подносе кућне трошкове и државне дације;

2. Што су њихове куће интабулиране дугом, тако да су они више кирајџије него власници кућа;

3. Што су кућни плацеви често дугачки и по 30 хвати, па би за калдрму морали да плате високе суме новца, и тако даље.¹⁸

У пролећној и јесењој сезони поједини крајеви Београда били су сасвим неприступачни, зато што је у њима недостајала калдрма. Управитељ вароши Београда пише министру финансија 1865. године за неки блатњави сокак иза Велике пиваре, који иначе излази на Шабачки пут, па вели: „Тегобе које ови житељи носе због великог блата тако су велике, да су ти житељи били принуђени и на то средство мислити, да сваки испред своје куће и плаца по три фата калдрме направи . . . Житељима овога краја не може нико доћи због блата, да што купује, а и сами не могу никуд изићи (сокак је на месту трговачког саобраштаја); у случају болести, лекара добити не могу, а у случају смрти неописане су тешкоће док се мртвац однесе, јер не само што се тешко, скоро никако, проћи не може, него се и кола до главчина заглаве, па се помаћи не могу.“¹⁹

Услед тога што многи сокаци (улице) ни су били калдрмисани, заиста је тешко било одржати чистоћу ове тада веома сиромашне вароши, у којој су Турци и страни поданици свакојако подривали њене приходе. Не мању нечистоћу причињавала је многобројна палилулска, савамалска и београдска марва, која је пустошнице лутала по раскрсницама, баштама, виноградима. Једна општа и строга објава о чистоћи саопштена је посредством добоша 1841. године свим Турцима, Србима, Јеврејима и страним поданицима. Саопштење је дато у споразуму с турским властима и односило се на следеће чињенице:

а) ко год говече или другу неку стоку пред пастира не истера, него је остави да тумара по вароши и предграђима, одмах ће животиња бити убивена;

б) да свако пред кућом и дућаном својим одржава чистоћу, иначе ће подлећи строгој казни;

в) нико да не сме пушити по вароши, ни ноћу ни дању. Ко би се, иначе, огрешио о ову заповест, строго ће бити кажњен и чибук ће му се узети.²⁰

Према једној лицитацији, коју је расписа Управа вароши 1862. године, за чишћење улица, пијаца и канала, дознајемо да су у том погледу све улице биле категорикане у три класе. Улице прве и друге класе (прометне и у центру вароши) ваљало је чистити два пута недељно (уочи четвртка и недеље), а треће класе само једанпут (уочи

недеље). Чишћење је отпочињало после два сата од сунчевог заласка, а завршавало се до сванућа идућег дана. Закупац је морао сметлиште уклонити најдаље до три часа после изласка сунца. Иначе, пре него што би отпочело брисање улица, оне су поливане водом из сака, да се не би дизала прашина. Преко зиме, пак, купац је био обавезан да чисти и уклања снег, а на местима са поледицом да посипа песак, пепео, сламу, плеву. Сметлиште је одношено колима на одређено место изван вароши. Пролазак чистачке колоне са колима кроз варош објављиван је звонцетом, дувањем у рог или трубом.²¹

Вода за поливање улица доношена је са реке Саве, зато што се пијаћа вода на варошким чесмама штедела, пошто је није имало у изобиљу. То ипак не значи да је Београд увек оскудевао водом. Из бележака турског путописца Евлије Челебије половином седамнаестог века, видимо да је вода текла из двадесет седам варошких чесама на раскрсницама. Али, доцније, због многих ратова, вођених око заузимања вароши и града, поремећен је систем водоводних токова. Освајачи су пресецали канале, да би тиме град и варош принудили на предају. Осим тога, у борбама за Београд гинуле су и чесмеџије, једини људи који су познавали водоводну мрежу канала. Нове чесмеџије, које је доводио освајач, тешко су се сналазиле кад би настао квар ма где на водоводу. Поред тога, бујице су с времена на време запушивале канале на разним местима. Тако је све мање воде притицало на варошке чесме.

Већ у првој половини деветнаестог века многе чесме су пресушиле, а оправка водовода искрсава као неодложан проблем. Због оскудице воде варош је често довођена у критичну ситуацију. Тек 1863. године Београдска општина је одлучно отпочела рад на уређењу старог водовода и повезивања са неким новим изворима. Тада су тражена и пронађена оба стара водовода — римски и турски. Тражен је и пронађен систем њихових главних канала и огранака. Према подацима, древни водовод који су градили Римљани, почињао је с неколико извора источно од Врачара, испод Милин потока, Пашине чесме и Лаудановог шанца — локалитета — чија су имена знатно новијег датума, него што је старост овог водовода. Турски, или како се друкчије називао „варошки водовод“ почињао је од извора испод „Кршне ћуприје“ и „Три крушке“ да би се у „Ћосиној њиви“ на Врачару спојио с римским водоводом, одакле је вода из оба водовода текла даље једним каналом до Те-

разија, а одатле развођена у варош и град на Калемегдану.²²

Воду са чесама носили су најчешће мушкарци; понекад и жене, али само дању; јер, до 1833. године, када је Србија добила од султана независност, дневни живот у Београду почињао је рађањем, а завршавао се заласком сунца. Када се на варош спуштало вече, српско становништво се повлачило у куће и авлије. Изван тога оквира било је опасно — владао је мрак, а почесто и вребала смрт, јер по забитим сокацима шуњали су се свакојаки типови — Турци, ловови, скитнице. Јавна места била су неосветљена све док књаз Милош није издао налог да се на раскрсницама и по главним сокацима ставе фењери. Осим тога, свако лице које би се ноћу кретало морало је носити упаљен фењер, иначе, ако би га патрола нашла без фењера, лишавала га је слободе, док се не би утврдио његов идентитет и разлог због кога је ноћу тумарало. Пуњење и паљење уличних фењера обављали су пандури Управе вароши.

Већ 1856. године Општина је донела закључак да набави шездесет фењера у вредности 9840 гроша „и то из обзира што би се предохранила варош више од рђави људи, него са чувањем патроле.“²³ Фењер је коштао 164 гроша. На грађане је разрезан прирез за покриће овог издатка. У исти мах Општина је упутила на терен Ристу Величковића, Димитрија Радовановића, Косту Пешику и Игњата Стаменковића да одреде погодна места где ће се фењери инсталирати. Посао око пуњења, паљења и чишћења фењера даван је грађанима путем лицитације. Године 1864. закључен је уговор између Наума Николића, трговца, и Општине београдске, по коме се Николић обавезао да за осветлење вароши набавља чист, бистар и бео гас од 45 гради лакоће.²⁴ Међутим, неколико година доцније, Општина је у спору са Мин. грађевина, Управом вароши и Примирителним судом одлучила да улице и надлештва у Београду буду осветљена ваздушним гасом. То је заиста значило крупан напредак на овом плану; с обзиром на то да је један пламен ваздушног гаса давао светлости колико дванаест стеаринских свећа.²⁵

У већ поменутој лицитацији објављеној ради давања у закуп чишћења вароши, као најважније улице које је требало сваког дана поливати водом, помињу се:

Улица сокак од г. Вучковића куће до Стамбол-капије
 „ од Раскршћа теразијског до Варош-капије

„ од Стамбол-капије, покрај г. Гарашанина куће до Трговачког суда и Велике пијаце
 „ од г. Гарашанина куће Чаршијом до Варош-капије
 „ од цркве преко басамака и около испод Калемегдана до Сава-капије
 „ од Сава-капије до Ангулине куће
 „ од г. Вучковића куће до Академије
 „ од Раскршћа теразијског до цркве палилулске и одатле па до куће г. Вучковића
 „ од Зеленог венца Абаџијском чаршијом до касарне
 „ од Академије па до чесмице на крају вароши — идући Топчидеру
 „ Мала пијаца
 „ од јужне капије Министарства иностраних и унутрашњих дела, па до краја куће и плаца Јована Мирковића на Врачару
 „ од куће г. Вучковића па до Барутане на Крагујевачком друму
 „ од палилулске цркве, па до касарне у Палилули
 „ од Батал-џамије до краја Фишеџијске чаршије
 „ од Ангулине куће до Варош-капије
 „ од Варош-капије до Ајдук Вељка — сокаком г. Линдмајеровим
 „ од плота касарне па г. Јокићевим и Маринковићевим сокаком
 „ од Стамбол капије, покрај „Два бела голуба“ на сокак полиције палилулске до насипа и покрај г. митрополитове баште до касарне палилулске.²⁶

Од посебног је значаја питање: које године су први пут дата имена београдским улицама и када је извршено прво нумерисање кућа. Познато је, међутим, да су први предлози у том погледу потекли од Управе вароши Београда. Мотив је увек био исти: у Београду, чији сокаци немају имена, а на кућама нема бројева, тешко се могу пронаћи лица којима су упућена службена акта — пресуде, решења, уверења и слично. Нарочито је занимљив предлог Управе из 1847. године, у коме се од Попечитељства унутрашњих дела тражи одобрење да се све куће нумерису, и то — у шанцу, почев од Варош-капије, па према кући попа Вуића, а изван шанца — почев од Стамбол-капије, па даље. Овај предлог Попечитељство је доставило „Комисији уредног постројења вароши Београда“, која је истакла своје мишљење да се варош у шанцу и изван њега подели на шест квартава: митрополијски, зеречки, савамалски, теразијски, палилулски и врачарски, с тим, да прва кућна

нумера почне од Митрополије. Члан комисије Ценовић дао је одвојено мишљење, наиме, да прва нумера почне од кнежевог двора, а даље нумере би се редом стављале по квартовима. Само на државним зградама не би се стављали бројеви, него би се припадајућа нумера предала надлештвима која се у њима налазе, да знају под којим бројем се њихова зграда води. У исти мах Комисија је предложила „да се главним сокацима наименованија сокака одределе и на ћошковима напишу“. Комисија је такође сачинила списак имена неких сокака, а По-

печитељство је у целини усвојило предлог комисије, уз три напомене:

1. Да редослед квартова буде: први терзијски, други врачарски, трећи палилулски, четврти зеречки, пети митрополијски и шести савамалски.

2. Прва кућна нумера да почне од кнежевог двора, па затим да следе редом по квартовима.

3. Да се „Карађорђева улица“ у приложеном списку „Наименованија сокака“, назове „Војводина улица“.

Наименованије сокака

(по предлогу Управе вароши 1847. године)

1. Од Цркве до Величковића дућана	= Главна чаршија
2. Од Величковића дућана до Дортџиола	= Зеречка чаршија
3. Од Дортџиола лево граду водећи	= Бит пазар
4. Од Дортџиола десно Видин капији водећи	= Видин капијска улица
5. Од Дортџиола управо Дунаву водећи	= Јалија
6. Од ћошка зданија Попечитељства внутрени дела, гди су и школе, к Варош капији	= Улица Шарене меане
7. Од Цркве лево к Калемегдану до куће проте Вуића	= Улица митрополијска
8. Од зданија десно Цамии водећи сокак	= Јеленска улица
9. Од ћошка Јелена великог зданија па до Варош капије	= Варош капијска улица
10. Од чаршије на лево преки сокак поред Девојачке школе на Калемегдан водећи	= Школска улица
11. Од чаршије лево поред кафане и турске бербернице, па до г. Вучића куће	= Мензулска улица
12. Од чаршије десно поред куће г. Николчета	= Х. Сарав Костина улица
13. Од чаршије лево поред Теразија на Калемегдан водећи сокак	= Калемегданска улица
14. Од чаршије десно Делијском у конаку, оданде поред цамије на г. Ресавчеву кућу к Стамбол капији	= Карађорђева улица
15. Сокак поред куће г.г. Вучића, Гарашанина, Петронијевића, редом до Стамбол капије	= Стамбол капијска улица
16. Од чаршије лево поред дућана Величковића, управо на Калемегдан	= Ломина улица
17. Од чаршије десно на пијацу поред куће госп. Цукића	= Цукићева улица
18. Од чаршије ниже Ибишовог дућана десно до ћошка Кутулине куће	= Пљакина улица
19. Од Мемед спаине куће поред Панте Каснара и г. Бојанића куће, па до ћошка шанцу идући	= Доситејева улица
20. Од Мемед спаине куће десно на кућу Рашид-бегову до Чукур чесме	= Младенова улица
21. Лево поред Алајбегове куће, излазећи на Видин капију	= Јаковљева улица
22. Из чаршије лево поред Барјак цамије, управо на кућу Дуке Пешике у град водећи сокак	= Градска улица
23. Из чаршије десно на Сака-чесму, к Малој чесми идући, поред Гушине куће	= Кујунџина улица
24. Од Сака чесме десно на пијацу поред куће г. Мијаила Гарашанина водећи сокак	= Сака чесменска улица
25. Од Мрцаиловића куће поред Попечитељства правосуђа на кућу Дуке Бешике и Пере Милојковића до изласка на Дортџиол	= Молерова улица
26. Од куће г. Вула Глигоријевића поред куће Темир-бегове, дућана цигански, турске кафане, управо на Јалију	= Живковића улица
27. Од војводине чесме поред куће Јефремове	= Полицијска улица
28. Од Стамбол-капије поред куће Симе Цематике на Чукур-чесму, па до Видин-капије	= Ајдук Вељкова улица
29. Од Чукур-чесме лево сокаком до изласка куће Марка Чешмеџије	= Главашева улица
30. Поред куће Вуића на ниже водећи сокак Сава-капији	= Сава капијска улица ²⁷⁾

Анализирајући претходни списак улица и њихове правце простирања постаје извесно да се он односи само на територију унутрашње вароши (вароши у шанцу). Део вароши изван шанца био је у то време под динамиком крупних промена око размаравања терена, обележавања сокака, деобе плацева, грађења кућа и дворишта. Због тога, чекало се, вероватно, да се спољашње варошко насеље претходно формира — куће изградје, простори калдрмишу, па онда да се приступи давању имена улицама. Ево, каква су имена имали сокаци у савамаљском и теразијском кварту 1862. године, петнаест година после наименовања сокака у унутрашњој вароши:

Извод имена сокака теразијског и савамаљског кварта, узет из списка власника плацева на поменутом подручју за 1862. годину:

1. Теразије
2. Сокак од куће г. Вучковића до Нове цркве
3. „ од Нове цркве до чесме и Абацијске чаршије
4. „ Мало сокаче према Новој цркви и горњи сокачић до теразијске гимназије
5. „ Сокачић поред куће г. Станимировића и г. Симића
6. „ идући од Касарне до пиваре, десна страна
7. „ од пиваре идући до чесме абацијске и одатле уз брдо на Теразије до куће покојног г. Бошковића
8. „ Сокаче испод Абацијске чаршије
9. „ Абацијска чаршија
10. „ иза Абацијске чаршије поред куће г. Јована Ристића, капућехаје
11. „ Од Абацијске чаршије до негда бившег „Грчког Краља“
12. „ Поред Окружног суда и Театра
13. „ испод Абацијске чаршије
14. „ Сокак од теразијске чесме поред Начелства до Зелена Венца
15. „ од Грчког краља до Ајдук Вељкове кафане
16. „ од Телеграфа поред Делинове апотеке
17. Зелени Венац
18. Господска улица
19. „ од Зелена Венца до Тоскине чесме и одавде па до Театра и Окружног суда
20. „ од Молеровића куће до Монакове мејане
21. „ од Господске улице па до попа Пантина сокака
22. Попа Пантин сокак
23. Сокак господина Линдмајера
24. „ од Стамбол капије до „Два бела голуба“ и одавде другом страном до Стамбол капије
25. „ од еснафске кафане идући школи теразијској до Батал-џамије и одатле другом страном до мејане Ристе Николића
26. „ од, поред — „Два орла“ и сокак у коме је кућа г. Рајка Лешјанина министра правде
27. „ од раскршћа поред школе женске идући цркви палилулској и одатле другом страном до бакалнице Филипа Богојевића
28. „ од „Два бела голуба“ до куће Футине Константиновића
29. Сокачић иза Батал-џамије
30. „ од ћошка Шишкове мејане са Теразија идући Батал-џамији
31. „ од Фишекцијске чаршије поред сењака књажевскога идући касарни
32. „ од Петковића куће књажевом двору
33. „ од Батал-џамије поред двора књажевског — сокачић
34. „ водећи од Сава капије поред Ђумрука савском чаршијом к Малој пијаци
35. Сокачић водећи поред куће Димитрија Данића и Заке к Сави
36. Сокак водећи од Савске чаршије поред „Турске кафане“ к Венецији
37. Сокачић водећи од турске џамије к Малој пијаци
38. Сокачић водећи од Москића магазина поред баре к кафани зовомој „Николчетова“
39. Мала пијаца
40. Сокачић водећи од Мале пијаце к Тоскиној чесми
41. Сокачић водећи поред Тоскине и Куманудине куће на Панте Далаћуре, а одавде к Савској чаршији
42. Сокачић водећи од Мале пијаце к Антулиној кући
43. Сокачић водећи поред Типографије к Савској чаршији зовомој „Каљавин“
44. Сокачић водећи поред куће Тасе Коларца и Вучка Божића к Савској чаршији
45. Басамаци водећи у Савску чаршију
46. Сокак водећи од Варош капије к Великој пивари
47. Од илице водећи поред Варошкога суда Абацијској чаршији
48. Сокак водећи од Велике пиваре к Госпојиној чесми
49. Сокак водећи од Госпојине чесме к „Три кључа“⁽²⁸⁾

Сокаци у овом изводу забележени су, у ствари, именима под којима су их Београђани познавали. За ондашње, углавном неписмено становништво, овакав начин именовања улица био је лакши и разумљивији од сваког другог, јер су сви житељи детаљно познавали онај, још релативно мали Београд. Због тога, вероватно, ни прво „крштење улица“ у шанцу 1847. године није се брзо одомаћило, јер су људи и даље називали сокаке по старом обичају, као на пример, „Сокак од нове цркве до чесме и Абацијске чаршије“. Овакви називи везивали су се за имена локалитета и важних објеката — цркви, џамија, чесама, кућа познатих људи и томе слично.

Године 1864, министар грађевина, односно његов заменик Монден, обратио се Управи вароши писмом у коме се вели: „Његова светлост премилостиви књаз жели да се цела варош Београд подели на извесне маале, да се постојеће улице посебним именом обележе и у истима постојеће куће и плацеви нумерично означе“... У прилогу писма доставио је министар и скицу у којој је варош поделио на четири махале: савско-дунавску, дунавску, савску и врачарску. Прва махала заокружена је у истој скици црвеном бојом, друга плавом, трећа жутом и четврта зеленом. Давање имена улицама остављено је Управи вароши, с тим да се она у том послу руководи именима предела и историјском традицијом. У комисију за

овај посао одређени су Атанасије Николић, као председник, Владимир Николић, инжењер — капетан ађутант начелника штаба стојеће војске, затим, један инжењер Министарства грађевина и један грађанин или службеник Општине. А што се тиче нумерисања, за сваку махалу дате су у скици основне координате. За савско-дунавску махалу узета је као основа једна улица паралелна току Дунава и друга попречна улица која сече прву. Штета је, међутим, што скице, о којој је реч, нема. То је, свакако, недостатак за добро разумевање ове проблематике. Но, ипак, важно је да је очуван овај „Списак имена којима су крштене улице вароши Београда“, као и сав остали текст овог елабората.

Списак

имена којима су крштене улице вароши Београда

Број	Име улице или пијаце	Колико је могуће точније назначеније улице, која је и гди се наоди
1.	Горње трговиште	Вел, чаршија од куће Г. Гарашанина па до Вел. цркве.
2.	Долње трговиште	Вел. чаршија од куће Г. Гарашанинове па доле Зереком до Дорт-јола.
3.	Светогорска улица	Поред Митрополије и старе Гимназије до сокака поред шанца идући.
4.	Орловићска улица	Између Вучићеве, Тошићеве и Мрцалове куће.
5.	Озренска улица	Између Вучићеве куће, Деспотовог хана, идући старој мезулани.
6.	Доситејева улица	Од Зерека поред Г. Ђукићеве и Башкалфине куће на Вел. пијаци.
7.	Хилендарска улица	Између Велике школе и куће браће Барловаца, т.ј. од Вел. пијаце, поред Делиске чесме до Тефтедарове џамије.
8.	Милионерска улица	Између куће Г. Мишине и поч. Васе Гарашанина.
9.	Драгутинова улица	Од зданија књаза Александра, поред Делијске чесме, Мијаилове меане до џамије код турског хана.
10.	Милутинова улица	Од Авакумовића куће, поред Суве чесме, на шанац.
11.	Душанова улица	Од бунара, поред Г. Петронијевића куће, до Стамбол-капије.
12.	Ситничка улица	Од Авакумовића куће, поред куће Јове Ваљевца, до друге Г. Доктора Анђелковића.
13.	Македонска	Од дућана Живка Ђорђевића, поред Бујдићеве и Црног. Јована куће, до Андрије ликерџије.
14.	Обрен-Јованова	Од великог зданија, поред куће Г. Ђоке Бранковића, Панте Јовановића до Предићеве куће.
15.	Синишина	Тако званој Сараф-Костин сокак.
16.	Немањина	Од бив. тргов. суда, поред Вучићеве, Г. Гарашанинове куће и „Србске круне“, до Велике пијаце.
17.	Царинска	Од Ђумрука, идући Савском улицом, до ћошка иза дрвени басамака (до Јокића магаза).
18.	Савска	Од Јоксићеви магаза, поред бивше турске кафане, џамије на Сави, право у Венецију.
19.	Барска улица	Од Мале пијаце (према Николчетовој кафани) право у бару.
20.	Савско стовариште	Пред Ђумруком стрмено калдрмисано место до Саве.
21.	Старо-влашка улица	Од Јокићеви магаза, идући Малој пијаци.
22.	Козничка	Од Тоскине и Куманудине куће право стрмо на Малу Пијацу.
23.	Солунска	Од Куманудине куће, поред куће Коче Кумануде, идући Јоксићевим магазама.
24.	Добрачина	Између Типографије и Аци-Дунђеринове куће, право тако званим „Каљавим сокаком“ до Јоксићеви магаза.
25.	Јефремова	Од куће Тасе Коларца, поред куће Вучка Бофића, на Тенкину кућу до Јоксићеви магаза.

Број	Име улице или пијаце	Колико је могуће точније назначеније улице, која је и гди се наоди
26.	Књаза Милоша улица	Од Варош капије, покрај Типографије, до Антулине куће.
27.	Пиварска улица	Од Антулине куће, поред Табачке чесме, до Пиваре велике.
28.	Серезка	Од Тоскине чесме, поред Селаковића и, Г. Церманове куће до Зеленог Венца.
29.	Соколска	Од Малахове куће навише до Молеровића куће.
30.	Господска	Од Вар. капије покрај Г. Тенкине и Г. Станишићеве куће, до Зеленог Венца.
31.	Призренска	Од Варош-капије на лево поред Тоше Шнајдера, Поп-Панте, Г. Линденмајера, Шишка Јанаћка куће, до Телеграфа.
32.	Краљевића Марка	Од Чукине куће до Мале пијаце.
33.	Богојавленска	Од Вел. цркве савијутком до Ђумрука, куд се обично о Богојављенију иде на Саву.
34.	Кондина	Од Смиљанића куће и Сава-капије градској.
35.	Узунмиркова	Између Г. Мишини магазина и Сараф-Костине изгореле кафане к Сава-капији градској.
36.	Споменичка	Низ брдо поред проте Вуића куће па басамак камене, које Њег. светл. правила.
37.	Фрушкогорска	Од Варош-капије, испод старог Лицеја, Хаџи-Јевтине куће, Г. Митрополитове штале, шанцем до камени басамака.
38.	Јеленска	Од Варош-капије, поред старе Типографије, до ћошка зданија код Јелена.
39.	Топчидерски пут	Од Г. Вучковића куће, поред велике касарне, Совета, Академије, у Топчидер.
40.	Шабачки пут	Од Топчијске пијаце, т.је. од пијаце испод старог Попечитства, поред Филипа Станковића куће, и 3. кључа, у пут Шабац.
41.	Љубичина улица	Од раскршћа код Велике пиваре до бунара на топчијској пијаци.
42.	Топчиска пијаца	Код бунара иза пиваре испод старог Попеч. внутр. дела.
43.	Босанска улица	Од Мале пијаце до улице код старе џамије.
44.	Лимска	Мала улица, која се одваја од ове горње улице на десно, па излази на исту улицу код џамије.
45.	Пијаца Зеленог венца	Код Зеленог венца.
46.	Обрен-Милана улица	Између кућа Антонија Пајовића и Г. Јована Ристића инцинира, до Стаинлехнерове куће.
47.	Банјска	Од Шоповића илице уз брдо, поред Варошког суда, идући на Абаџијску улицу.
48.	Совљачка	Од Телеграфа између Бељине и Г. Николе Рајковића куће.
49.	Краљевска	Од Зеленог венца, поред куће Г. Фил. Христића, идући Теразијској чесми.
50.	Вардарска	Сокачић поред водовода на шанац код Суве чесме.
51.	Карађорева	Од Стамбол-капије до Ајдук-Вељка кафане.
52.	Симе Терџумана	Испод Турске полиције до куће Бојанића, гди Терџоман Сима Нешић погинуо, 3. јунија 1862 год.
53.	Пијаца Свет. Саве	Од Ајдук-Вељкове кафане до сокака којим се поред Батал-џамије иде у палилулску цркву.
54.	Ивка официра улица	Сокак између Кутулине, Мговића и Пајакићеве куће, гди је Ивко Вркић подпоруч. жандрмер. 3. јунија 1862. погинуо.
55.	Кујунџијина улица	Од Зерека кривим тесним сокачићем на Сака-чесму.
56.	Чардаклина улица	Између Ресавчеве и Томчетове куће.
57.	Дечанска улица	Од Велике пијаце поред џамије код турског хана, Ђоке тишлера куће, Ресавчеве штале на Стамбол-капију.
58.	Девојачка улица	Од великог зданија поред Пазаркиног хана и женске школе на Калимегдан.
59.	Абаџиска улица	Досадања „абаџиска чаршија“.
60.	Цар-Јазарева улица	Од чесме у абаџ. улици до Велике касарне.
61.	Спасовска улица	Од Велике пиваре између советске баште и нове цркве до Вел. касарне.
62.	Рашка улица	Нова калдрмисана улица испод Абаџиске улице.
63.	Мил-Поцерца улица	Од Теразијске чесме, испод Бата-Лакине куће, поред чесме у абаџ. улици, низ брдо до Вел. пиваре.
64.	Ноћајска улица	Између Г. Јеремије Станојевића, теразијске полугимназије низ брдо покрај нове цркве до Г. Новаковића куће.
65.	Љубићска улица	Између Г. Симићеве и Дабићеве куће низ брдо до спроћу Куманудине баште.
66.	Велеска улица	Од Стамбол-капије лево, поред Суве чесме на шанац.
67.	Јеличка улица	Од Стамбол-капије десно, поред турског гробља до џамије.

Број	Име улице или пијаце	Колико је могуће точније назначеније улице, која је и гди се наоди
68.	Јаковљева улица	Бившиј Рашид-Бегов сокак до на шанац (т.ј. од Кутулине куће право на шанац).
69.	Омладачка улица	Од куће Ђоке тишлера до Јаићеве куће.
70.	Радичева улица	Од тако званог „сунца“, поред Деспотовог хана, на Калимегдан.
71.	Жикићева улица	Од старе мезулане до наспрам Сараф-Костиног сокака.
72.	Златиборска улица	Од Зерека између куће Попадијћа, Томе Тамлије, Саве Христића, на Калимегдан.
73.	Палешка	Између Узун-Николине куће и Кондорепе на Калимегдан.
74.	Кастриотова	Од Цангине куће поред Барјак-џамије на Калимегдан.
75.	Крушедолска улица	Од Дортјола преко пута писар-Лазине куће на Белопољчетову кућу, па право на Калимегдан.
76.	Которска улица	Од Зерека испод Цангине куће крива улица испод Барјак џамије право на Калимегдан.
77.	Варваринска улица	Од чесме на Дортјолу испод Гушине куће право на шанац.
78.	Ајдук-Вељкова	Од раскршћа, тако званог „Дортјола“, па до Видин-капије.
79.	Живковићева	Сокак звани „циганска маала“ испод Калимегдана.
80.	Цар-Урошева	Од бунара код Коларчеве куће (на Стамб. кап.) поред црног орла на Батал-џамију.
81.	Чарапића Васе	Од свилокосићеве кафане до „2 бела голуба“.
82.	Књажеска	Од сокака на Теразијама водећег у палилулску цркву, поред конака, до раскршћа код Вучковића куће.
83.	<i>Пијаца Свет-Марка</i>	Колска пијаца код Батал-џамије.
84.	Црквена улица	Сокак на Теразијама, којим се иде у палил. цркву.
85.	Цетињска улица	Улица која иде из циганске мале (код Филипове пиваре) па излази више Г. Милићевићеве куће.
86.	Видинска улица	Сокак од Видин капије до Г. Митрополитове баште.
87.	Прилипска улица	Сокак, који иде поред новог варошког шпитаља, па излази на пијацу пред палил. касарном.
88.	<i>Пијаца Свет. Ђорђа</i>	Код чесме и касарне палилулске.
89.	Куршумлиска улица	Од стар. вар. шпитаља, поред куће Г. Марка Бабића и Хаџи-Максима, па излази на пијацу код Батал-џамије.
90.	Пријеполска улица	Од малог коначића, поред штале и баште књажеве, па на пијацу код Батал-џамије.
91.	Писарска улица	Сокак, који пролази између великог Министарства, обилази кућу Г. Митрићевића, па се свршава између куће Петковића шлосера и Кнежевића молера.
92.	Новопазарска улица	Кратки сокачић између Вел. касарне и Аксентијеве кафане, излазећи на пијацу пред старом барутаном.
93.	<i>Цветна пијаца</i>	Више Велике касарне код старе барутане на путу Крагујевачком.
94.	Дреновачка улица	Од Таисићеве куће до Вел. војеног шпитаља.
95.	Делиградска улица	Од куће Г. Алексе Јанковића и Вељковића до Ђосине баште.
96.	Чупићева улица	Од Цариградског пута поред Вел. војеног шпитаља, па право на пијацу код старе барутане.
97.	Болничка улица	Од шпитаљске чесме, поред самог шпитаља право ка Г. Симићевом мајуру.
98.	Вишеградска улица	Од старе барутане, поред штале Вел. касарне, Г. Шафарикове куће на Врачар.
99.	Војничка улица	Од топчидерског пута између Академије и Вел. касарне право на крагујевачкиј пут.
100.	Мишарска улица	Између Академије и Мајнертаве куће, поред куће Г. Груице Ивановића, право на Врачар.
101.	Љубовиска улица	Спроћу Г. Биргове куће, поред Г. Хаџи-Димине баште, право на Врачар.
102.	Косовска улица	Од Г. Стевчине куће и ћошка авлије академиске, поред Јакићеве и Г. Миленковићеве куће на Врачар.
103.	Лозничка улица	Сокак, који је ближиј краг. путу и који иде равнодостојно са сок. Г. Миланков.
104.	Дубљанска улица	Од Г. Миланковићеве куће повише баште Г. Шафарикове и Зашастилове.
105.	Цариградски пут	Тако звана „Фишекцијска чаршија“.
106.	Тесалска улица	Од старе женске школе на Калимегдану до дућана Андрије ликерције.
107.	Ломина улица	Између стар. трг. Суда на Калемејдану и куће Узун-Николине поред куће Попадића на Зерек близу црв. петла.

Број	Име улице или пијаце	Колико је могуће точније назначеније улице, која је и гди се наоди
108.	Југовићева улица	Између Вел. полиције и текије до Кутулине куће.
109.	Огњанова улица	Од Сака-чесме поред Шареног амама на Дорт-јол.
110.	Младенова улица	Од Ресавчеве куће на Стамбол-капији до Чукур-чесме.
111.	Дејанова улица	Сокак кривиј кои иде поред Рашид-бегове куће.
112.	Два бела голуба	Од 2 бела голуба поред Футинине куће на сокак Г. Марка члена.
113.	Зетска улица	Од 2 бела голуба на пијацу пред палил. касарном.
114.	Приштинска улица	Од 2 бела голуба, поред куће г. Мајсторовића и полиције палилулске на палил. пут.
115.	Сеничка улица	Од ћошка Фишекцијске чаршије (до тркалишта) поред Васине баште на друм крагујевачкиј.
116.	Суводолска улица	Сокак, кои почиње од Фишекци. чаршије, пролази поред вођеног шпитаља са ју стране и улази у краг. пут.
117.	Крагујевачка улица	Сокак, кои почиње од Фиш. чаршије, пролази са С стране вођеног шпитаља па излази на пијацу пред старом бару-таном.
118.	Поп-Лукина улица	Сокак, кои почиње од Фишекци. чаршије, па пролазећи поред Таисићеве куће, иде право на авлију Вел. касарне.
119.	М. Обилићева улица	Од краја пијаце Батал-џамијске поред књажеве баште и Петковића куће до раскршћа код Г. Вучковића.
120.	Звечанска улица	Од ћошка баште Тоше бакалина па право на Врачар пред Смутекову кућу.
121.	Вучитрнска улица	Првиј кривиј сокак на десно од Стамбол-капије, кад се на Велику пијацу иде, кои излази у Рашид-бегов сокак.
122.	Топличина улица	Од пал. цркве до касарне палилулске.
123.	Косанчићева улица	Од Теразија близу Касине, поред старог варошког шпитаља, па излазећи близу 2 бела голуба.
124.	Пљакићева улица	Поред Г. Мајсторовића куће на палилулску полицију.
125.	Рељина улица	Од Дорт-јола, поред Суве чесме, Гушине куће на Сака-чесму.
126.	Мутапова улица	Од Дорт-јола поред Алај-бегове баште на Христодулову кућу.
127.	Поречка улица	Од Рашид-бегове куће право к Дунаву, до шанца.
128.	Ландолска улица	Првиј сокак, кои иде на десно од Видин-капије с Дорт-јола к Дунаву.
129.	Сибничка улица	Од Дорт-јолског раскршћа, кад се на Дунав гледа, првиј сокак за десно у виду —, излазећиј на Суву чесму.
130.	Дукићева улица	Од Дорт-јола, поред еврејског амама на Шенхову текију и на Калимегдан.
131.	Кочина улица	Тако звана „Јеврејска мала“.
132.	Чолак-Антина улица	Попречниј сокак до Дунава, кои свезује еврејску маалу са оним, кои је продужење циганске маале.
133.	Јаловичка	Попречниј сокак кои иста два сокака веже, но кои је ближиј Дорт-јолу.
134.	Зорњачка улица	Попречниј сокачић, кои везује продужење циганске мале к Дунаву и првиј сокак, ближиј к Дорт-јолском раскршћу.
135.	Раичина улица	Сокак, кои је између продужења циганске маале и џамије и кои иде доле к Дунаву само до првог попречног сокака.
136.	Добрњчева улица	Сокак, који је, од Дорт-јола почевши, продужење тако зване „циганске маале“ право на Дунав.
137.	Ичкова улица	Сокак између сокака, који је продужење циганске маале к Дунаву, и између еврејске маале, идући право на Дунав.
138.	Цинцар-Јанкова улица	Од Дорт-јола од џамије и амама право на Дунав.
139.	Змајевска улица	Попречниј сокак до Дунава, кои везује продужење циганске маале и сокак, кои од раскршћа дортјолског право на Дунав иде.
140.	Рибарска улица	Од раскршћа дорт-јолског право на Дунав.
141.	Малајничка улица	Од Дорт-јола на Дунав као продужење сокака од Христодула па поред Алај-бегове баште.
142.	Јакшићева улица	Од раскршћа дорт-јолског право к граду.
143.	Кулинова улица	Косиј сокак, кои иде из циганске маале на Дорт-јол.
144.	Вулова улица	Попречниј сокак близу Дунава, кои везује продужење циганске маале и првиј прав сокак, који од Дорт-јола на Дунав иде.
145.	Главашева улица	Попречниј сокак близу Дунава, кои иде из Цинцар-Јанковог сокака на шанца.
146.	Пећанска улица	Попречниј сокачић до шанца, кои везује Малајничку и Поречку улицу.

Број	Име улице или пијаце	Колико је могуће точније назначеније улице, која је и где се наоди
147.	Ресавска улица	Кривиј сокак, који иде од Чукур-чесме на Видин-капију.
148.	Пожаревачка улица	Кривиј попречниј сокак до Дунава, који иде из Цинцар-Јанковог сокака на шанац.
149.	Прокупачка улица	Попречниј сокак у виду —, који везује Прокупачку и Сибничку улицу.
150.	Баштованска улица	Од Видин-капије на касапску шупу и Јалију.
151.	Скадарска улица	Тако звана „циганска маала“ испод шанца.
152.	Грачаничка улица	Од два бела голуба поред мале пиваре на Видин-капију.
153.	Момчилова улица	Сокак, који из овог горњег сокака иде и излази на књажеве штале.
154.	Вишњички пут	Почиње по више књажеви штала и иде у Вишњицу.
155.	Дунавска улица	Од Видин-капије и излази на Дунав испод књажеви штала на Оваци-Тошину циглану.
156.	Цигларска улица	Сокак, који од књажеви штала иде горе поред баште књаза Алексе и улази у палилулскиј сокак.
157.	Славујска улица	Сокак, који иде од Палилулског сокака поред евр. гробља и излази на Врачар.
158.	Скопљанска улица	Кривиј сокак, који од евр. гробља иде горе на тркалиште.
159.	Тежачка улица	Попречниј сокак, који од гробља евр. иде и излази на сокак дудовима засађен.
160.	Жетиочка улица	Косиј сокачић, који сајужава овај сокак дудовима засађен и сокак поред поп-Спирине куће.
161.	Каменичка улица	Сокак поред палилулске касарне дудовима засађен.
162.	Нишевачка улица	Сокак, који иде од палилулског сокака, и идући с и стране поред Ташмајдана, иде на тркалиште.
163.	Препеличка улица	Попречниј сокак, који иде из сокака дудовима засађеног и излази на еврејско гробље.
164.	Ратарска улица	Сокак, који од Палилулске пијаце иде поред баште књаза Александра и излази на евр. гробље.
165.	Косачина улица	Од пијаце Зеленог венца, поред Делинове апотеке и Телеграфа на Ајдук-Вељка.
166.	Мелентијева улица	Поред Г. Авр. Петроновића куће на г. Стаменкину кућу.
167.	Таковска улица	Сокак између плаца Г. Машинова код Батал-џамије и Г. Милојка Лешјанина куће.
168.	Борчанова улица	Од Тевтедар-џамије до доктора Анђелковића куће.
169.	Струмичка улица	Од шанца, испод Шуцове куће на дрвене басамаче на Сави.
170.	Пијаца свет. Андреје	Велика пијаца пред Управит. вар. и Великом школом.
171.	Пијаца свет. Николе	Тако звана „Мала пијаца“ на Сави.
172.	Војв. Антина	Попречниј сокак, који веже продужење до Дунава циганске маале (испод Калимегдана) и сокак Цинцар-Јанков.
173.	Раићева улица	Од Академије, поред саветске баште на бунар пред Бајлоновом кућом. ²⁹⁾

По налогу кнеза Михаила, године 1864. први пут су дата имена улицама у целој вароши, онако како гласи наведени списак. Од улица обележених 1847. године у овом списку помињу се: Јеленска, Карађорђева, Ломина, Доситејева, Младенова и Јаковљева. По свему изгледа да су оне остале на истим местима где су и раније биле. Занимљиво је, међутим, да су у списак уписане и све пијаце варошке: Пијаца светог Андреја (Велика пијаца), светог Саве (код кафане „Хајдук Вељко“), светог Марка (сточна пијаца код Батал-џамије), светог

Ђорђа (код касарне палилулске), светог Николе (Мала пијаца на Сави), Топцијска пијаца (недалеко од пиваре књегиње Љубице), затим, Зелени венац (код истоимене кафане) и Цветна пијаца (код Барутане на крагујевачком друму). Од онда до данас протекло је више од сто година. За то време догађале су се крупне промене: развијало се варошко насеље, постајале су нове улице и давана им нова имена, а ишчезавала нека стара. Углавном, имена улица из оног доба задржала су се до данас, само оне нису више на местима где су раније биле.

НАПОМЕНЕ

- ¹ Вуков часопис „Даница“ за 1827. годину стр. 42—44. штампана у Бечу.
² Бранко Перуничић: „Београдски суд“, Београд 1964. стр. 456.
³ Бранко Перуничић: Београдски суд, Београд 1964, стр. 474—475.
⁴ „Споменик“ Српске академије наука, књига XXIV, издање Београд, 1894.
⁵ ИАБ — УГБ — 1861. кутија 559. бр. 245.
⁶ ИАБ — Суд варошки 1878. Ф. XXV.
⁷ ДА СРС — МИД — Ф. VI — р. 86. 1863.
⁸ ДА СРС — Совет 1866. Но 31.
⁹ ДА СРС — ПО/74.
¹⁰ ИАБ — УГБ — 1865. кутија 907.
¹¹ ИАБ — УГБ — 1868. Ф. 1134.
¹² ИАБ — УГБ — 1868. Ф. 1134.

- ¹³ ДА СРС — Совет 1842. р. 560.
¹⁴ ДА СРС — Совет 1842. р. 560.
¹⁵ ДА СРС — Совет 1843, Но 290.
¹⁶ ДА СРС — Совет 1852, р. 305.
¹⁷ ИАБ — УГБ — 1859. кутија 433 бр. 113.
¹⁸ ДА СРС — Совет 1845. Но. 280.
¹⁹ ДА СРС Мин. фин. Е 1865. Ф. В.Но 100.
²⁰ ИАБ — УГБ — 1841. кут. 15.
²¹ ИАБ — УГБ — 1862. кут. 622 бр. 184.
²² ИАБ — УГБ — 1866. кут. 956 бр. 124.
²³ ИАБ — УГБ — 1863. кут. 679 бр. 24.
²⁴ ИАБ — УГБ — 1864. кут. 784. бр. 306.
²⁵ ИАБ — УГБ — 1875. кут. 1632 бр. 145.
²⁶ ИАБ — УГБ — 1862. кут. 622. бр. 184.
²⁷ ДА СРС — МУД — П.Ф. VI — р. 31, 1848.
²⁸ ИАБ — УГБ — 1862. кут. 622. бр. 184.
²⁹ ИАБ — УГБ — 1864. кут. 800 бр. 227.

Објашњење скраћеница

ИАБ — УГБ = Историјски архив Београда — Управа града Београда;
 ДАСРС — МИД = Државни архив Социјалистичке Републике Србије — Министарство иностраних дела;
 ДАСРС — МУД = Државни архив Социјалистичке Републике Србије — Министарство унутрашњих дела;

ДАСРС — Совет = Државни архив Социјалистичке Републике Србије — Државни савет;
 ДАСРС — ПО = Државни архив Социјалистичке Републике Србије — Поклони и откупи;
 ДАСРС — Мин. фин. = Државни архив Социјалистичке Републике Србије — Министарство финансија.

L'AGGLOMERATION DE BELGRADE ET LA PREMIERE NOMINATION DES RUES

Branko Peruničić

Cet article comprend le développement de Belgrade de 1827 à 1865. A cette époque la forteresse de Belgrade était une cité militaire, mais la ville de Belgrade et ses faubourgs étaient habités par la population civile. Entourée de hauts remparts et de profondes douves la forteresse se composait de la cité basse au confluent de la Sava et du Danube, et de la cité haute qui se trouvait sur le Kalemegdan. Les deux parties étaient occupés par l'armée turque jusqu'en 1867, moment où les Turcs ont remis la forteresse entière aux Serbes.

Au Sud-Est de la forteresse, entre la Sava et le Danube, s'étendait la ville de Belgrade, groupant au cours de la troisième décennie du XIXe siècle environ 3.000 maisons et 13.000 habitants, en général des Turcs et des Serbes. Du côté du Danube vivaient les Turcs et du côté de la Sava les Serbes. Et tandis que l'agglomération serbe se composait d'un seul quartier, l'agglomération turque avait cinq quartiers: les quartiers de Bayram-Bey, de Laz-Hadži-Mamut, de Reiz-efendi, d'Ali-Pacha et de Yalija Pacha.

Les rues, étaient des ruelles, étroites, tortueuses et sombres. Aux carrefours gazouillaient l'eau des fontaines publiques qui coulait des sources de Vračar et du ruisseau de Bulbuder. Les maisons étaient, en général, du type turc, petites et fragiles, faites en briques non cuites et en torchis et entourées de hauts murs. Les magasins se trouvaient dans la Casbah principale, le Bit-bazar et Zerek. Toute la ville était entourée des douves, larges et profondes, coupées de quatre portes: la porte de Sava, de la Ville, de Stambol et de Vidin. C'est par ces portes que passait la circulation entre la ville et le monde extérieur.

Un peu plus loin des douves vivaient les faubourgs de Savamala et de Palilula. Les faubourgs étaient habités par des routiers et des paysans.

Telle était l'agglomération de Belgrade dans son ensemble en 1833, l'année où par le décret de l'Empereur turc, les Serbes ont reçu l'autonomie, et les Turcs l'ordre de céder aux Serbes

dans un délai d'un an, leurs biens. Le Prince Miloš donne des règlements concernant l'ordre public, la propreté, l'extinction des incendies etc. De nouveaux faubourgs poussent à Terazije et à Vračar, et en 1847, pour la première fois, les rues dans l'enceinte des douves reçoivent des noms.

Cependant les Turcs trainaient en longueur leur émigration ce qui empêchait les Serbes d'entreprendre une action plus large en vue de

la modernisation de la vieille ville. D'un autre côté, c'était le motif constant des conflits mutuels dont le plus grave s'est produit en 1862, quand les Turcs ont bombardé la ville des canons de la forteresse. Après cet événement les Turcs ont quitté la ville, et leur bien passait en propriété de l'Etat Serbe. Par la suite, le Prince Miloš, donne l'ordre de nommer toutes les rues, non seulement dans l'enceinte des douves mais aussi dans les faubourgs.

